

Фото Георгія Лук'янчука

Просвітяни, громадсько-політичні діячі України 10 червня щиро вітали талановитого і харизматичного митця, лауреата Шевченківської премії, народного художника України, члена Головної ради ВУТ "Просвіта" ім Т. Шевченка Анатолія Гайдамаку зі славним ювілеєм – 80-літтям. Про це у наступному числі СП

Правда про швейцарську багатомовність

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Судячи з емоцій, які після зміни президента України з подачі людей певної культури і, зазвичай, з вражаючими банківськими рахунками, розгорілися навколо ролі й місця української мови в Україні, мусимо бути готовими до того, що нам ще доведеться боротися за імплементацію Закону "Про забезпечення функціонування української мови як державної". Не виключено, що знайдуться "гарячі голови", які спробують скасувати закон, ухвалений 26 квітня 2019 р. Члени українського парламенту Вадим Новинський, Олександр Долженков та Михайло Папієв 10 травня цього року заявляли, що усіма доступними їм правовими (зокрема й міжнародними) шляхами домагатимуться скасування того фундаментального закону буття української нації. Ці галасливі і балакучі крамарі вже намагаються дурити українців казками про багатомовних бельгійців, швейцарців та іспанців, які у своїй багатомовності біди-горя не знають. Вони заявляють: чому б українцям не почати так жити, а не "зациклюватися" на мові.

Закінчення на стор. 3

Шанс для наших сподівань, мрій і цінностей

— Нині, вступаючи в реальні політичні процеси, які відбуваються в державі, — сказав він, — ми маємо чітко усвідомлювати, що наші сподівання і мрії, наші погляди і цінності нарешті отримали шанс бути трансформованими у місію, роль і місце в тих історичних процесах, які переживає Україна. Ця виняткова місія базується на розумінні викликів, які ставлять перед Україною історичні обставини. Це розуміння базується на трьох запитаннях. Якою ми бачимо нашу Україну сьогодні? Якою ми бачимо її у майбутньому? Як ми маємо забезпечувати це майбутнє? Найчастіше прості запитання мають складні відповіді. Тим більше зараз. Адже обставини змінилися. Україні, ми щиро на це сподіваємося, з'явилися паростки нової реальності. Отже, якою ми бачимо нашу країну сьогодні? У нинішній, до межі напруженій у всіх прошарках суспільства ситуації, український політикум завмер напередодні кардинальних змін, перерозподілів сил і впливів. Деякі політики вже зникли з Олімпу в небуття, а багатьом ще буде необхідно розпрощатися зі своїми насидженими місцями. Їхнє місце стрімко займає "молода інколи, часто нерозумна поросль". Хто цілком по заслугах, а набагато частіше — випадково і нелогічно, лише опинившись у потрібний час у потрібному місці. Суспільство вперше за майже три десятиліття незалежності обрало позасистемну владу. Під позасистемністю маю на увазі її непричетність до правил життя постколоніального політикуму, який десятиліттями грабував країну і змодельовав державу, яка є інструментом забезпечення потреб кількох відсотків людей, що відно-

Наприкінці минулого тижня закінчився парад передвиборних з'їздів політичних партій, які братимуть участь у виборах до Верховної Ради України. В "Українському домі" відбувся XIII позачерговий з'їзд Політичної партії "ПАТРИОТ". На з'їзді висунуто список кандидатів у народні депутати України по багатомандатному виборчому округу та кандидатів у одномандатних округах. До списку партії увійшли представники громадськості, учасники АТО, науковці, юристи, економісти, освітяни, лікарі, діячі культури та підприємці, але найголовніше — це справжні професіонали своєї справи і патріоти України. Вони готові творити новітню, сильну і успішну Україну. Для них гідність, честь, відповідальність є абсолютним внутрішнім переконанням, життєвими принципами і цінностями. Тези передвиборної програми партії, яка йде на позачергові вибори народних депутатів Верховної Ради України, презентував голова партії Микола ГОЛОМША.

сять себе до так званої "еліти". Люди зробили переважно протестний вибір, погодившись навіть на відсутність у носіїв нової влади політико-управлінського досвіду. Тому сьогодні як ніколи суспільство вимагає і нових ідей, і нових лідерів, і нових рішень подальшого свого розвитку! Питання забезпечення такого розвитку нині є ключовим. Не тільки з точки зору вкрай складних соціально-політичних та економічних умов, які є нульовою відміткою руху у напрямі перетворень, а й через кілька актуальних небезпек. Передусім — це спроби реваншу так званого "еліт", які досі у владі і не здаються без бою. Не тільки знов прориваючись до крісел в українському парламенті, а й пробуючи на міцність нову владу, лукаво пропонуючи скористатися старим перевіреним досвідом життя за правилами політичної і економічної корупції. Небезпекою є і війна, яку Україна веде вже п'ять років. Війна, якою користаються казнокради, списуючи на неї стрімке падіння рівня життя народу і

прикриваючи нею ж космічну швидкість власного збагачення. Хоча насправді, хоч як дивно, війна мала б бути стрижневим аргументом для прискорених темпів розвитку, передусім інноваційно-економічного. Небезпекою є і кричущий дефіцит фахівців у системі державного управління. У законодавчій та виконавчій владі, у правоохоронній системі, в правових інститутах, в системі соціального захисту, — все наскрізь просочено неофітами, набраними за ознаками особистої відданості або кумівства. Отже, маємо вибухонебезпечний мікс: нульова "мітка", з якої має розпочатись напрацювання власного позитивного досвіду прогресивного розвитку, але й — загрозу реваншу зрадливих політичних банкрутів, затягнувши війну та кричущу професійну непридатність державного апарату. Для нас, патріотів, це час вступати у реальну політику. І наша роль може і має стати винятковою, вирішальною!

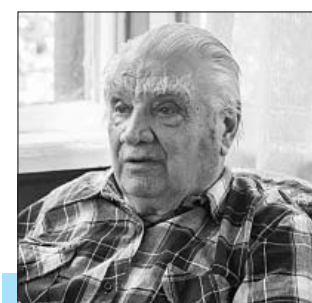
Закінчення на стор. 2

ОБЕРЕГИ ДЛЯ НАЦІЇ — НА КІНЧИКУ ГОЛКИ

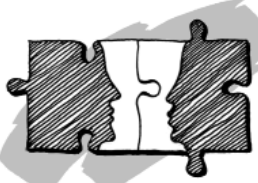

8

МИКОЛА ЖУЛИНСЬКИЙ ПРО ЮРІЯ МУШКЕТИКА

10

Шанс для наших сподівань, мрій і цінностей

Закінчення. Початок на стор. 1

У лавах партії “Патріот” — тисячі першокласних фахівців, багато з яких — зі світовим ім'ям. Система роками вичавлювала з державних інститутів фахових, чесних і патріотичних управлінців, які не сприймали правила гри постколониальної “еліти”. Ці люди — носії знань, досвіду, переконань, принципів і цінностей, які нині є уособленням запиту суспільства. Фактично ці принципи і цінності є складовими того унікального досвіду, якого не вистачає сучасній Україні. Розуміння державних інститутів як сервісу для громадян. Розуміння людини і якості її життя як найвищої цінності для держави. Розуміння права як основи будь-яких рішень і життя загалом. Розуміння власної відповідальності за все, що ти робиш. І саме такі люди — ядро нашої партії. І саме ми маємо стати парламентською силою, яка наповнить реальними смислами наше бачення майбутнього України. Якою ж ми бачимо нашу країну? Вимоги найближчої перспективи — відкриття соціальних ліфтів у державі, оновлення політичному і управлінській сфері чесними, принциповими, патріотичними людьми. Тільки позбавивши корупціонерів політичного даху, “вимивши” з влади їхніх лобістів і агентів впливу, ми поборемо корупцію як системне явище і створимо законні умови розвитку країни, повернення нагромадженого корупціонерами у власність держави і народу. У розгорнутій перспективі базовим для нас є чинник успішності держави. Її економічна міць та ефективні соціальні інститути. Державний апарат має розглядатись як сервіс, який надається громадянину для реалізації його прагнень і талантів. Філософія вільної національної економіки має базуватись на державній політиці, за якої людина, можливість її розвитку і реалізації є головною домінуючою. Диктатура закону, рівність перед ним мають стати основою суспільних відносин. Часи, коли влада крутить правом, як циган сонцем, діючи часом всупереч Конституції, повинні закінчитись! Має бути забезпечено рівний доступ громадян до національних багатств, які належать народові. Ресурси країни мають працювати на державу, а не на купку патронів владі олігархів, які через непрозорі механізми при-

ватизації отримали у своє розпорядження багатства нашої землі. Диктату олігархічних монополій, які під дахом політичної корупції грабують людей, продаючи їм газ, тепло, воду за захмарними цінами, має бути покладено край. За великим рахунком, ідеться про стимулювання переорієнтації держави на принципи людиноцентризму, який і визначатиме сенс існування держави як такої. Який примує правильно розставляти акценти. Скажімо, не просто вступ до НАТО як глобальна ціль, а власна армія, власними силами озброєна за стандартами НАТО! Не просто забезпечення миру, а запровадження розумної і ефективної політики — мілітарної, дипломатичної, правової, нормотворчої для повернення наших територій та закріплення зовнішньополітичної суб'єктності дер-

життя і невідворотності покарання для усіх без винятку. Не просто якісна освіта і сприятливий бізнес-клімат, а стимулювання розвитку особистості, її талантів і забезпечення можливості реалізації, аби припинити катастрофічну “втечу” з України найбільш продуктивного і освіченого населення за кордон. Не тільки тужливі роздуми про ідентичність, а нова політика національного відродження, внутрішньої і зовнішньої промоції національної культури як одного з найголовніших пріоритетів стратегії сталого розвитку України. Чи реально це? І скільки часу потрібно, аби такі перспективи стали реальністю? Відповідь на це — у нашому плані дій. Як ми маємо забезпечити таке майбутнє? Ми, патріоти, виступимо з кількома пакетами

законодавчих ініціатив, спрямованих на руйнацію старої політичної системи та на забезпечення розбудови ефективної нової. Передусім ми наполягатимемо на проведенні детального аналізу усіх хвиль приватизації, який дасть нам можливість урегулювати, щоб усе приватизоване працювало на народ і державу загалом. Ми маємо намір покласти край законодавчим маніпуляціям. Шлях перетворень має бути забезпечено сталим, прогресивним, якісним законодавством, яке не змінюється з політичної доцільності або з інших ситуативних причин. Стабільність законодавчого поля гарантує лише кодифікація вітчизняного законодавства, тому партія “Патріот” вийде з ініціативою такого процесу, запропонувавши наступні Кодекси: Виборчий кодекс; Земельний кодекс; Мовний кодекс; Правоохоронний кодекс; Безпековий кодекс; Кодекс культурної спадщини; Кодекс громадянства; Кодекс використання надр держави; Кодекс використання людського потенціалу; Кодекс економіки держави (водний, лісовий, повітряний); Кодекс цифрових трансформацій держави і суспільства. Далі ми запропонуємо нові неординарні шляхи розвитку держави із швидкого відродження економіки. Адже йдемо до парламенту, на відміну від партій, що звично оперують вулгарними брехливими гаслами, із готовим проектом Програми “За 7 років — процвітаюча Україна”. Виконано розрахунки по роках на ін-

тервал у 7 років. По кожній проривній технології розроблено п'ятирічні програми. Ми зробили те, чого не зробить жоден Кабінет Міністрів і ніяка Академія Наук. У цій програмі чітко викладено, як житиме народ, за рахунок чого, коли це здійсниться. Ми пропонуємо зміну державної системи загалом. Нова Конституція, новий державний устрій, принципово нова податкова система, кредитно-грошова, інвестиційна політика і банківська система є опорними точками змін. Нова державна система управління з переходом на суто президентсько-парламентську модель, де президент має не формувати, а очолити виконавчу владу. Але при цьому маємо чітко прописаний механізм зняття президента народом у разі невиконання представленої народу Програми розвитку України і порушення ним або членами його команди етичних норм поведінки. Обґрунтовуються нова структура міністерств і комітетів та їхні принципово нові завдання і функції, виходячи з ресурсного підходу до управління економікою (відмова від фрідманської і адомосмітської теорії і перехід на принципи фізичної економіки). Принципово нова податкова система побудована на ресурсному підході, із запровадженнями стимулами менше брати від природи, менше її виснажувати, менше споживати трудових ресурсів, що змушує всіх учасників різноманітних ринків прагнути до самовдосконалення, інноваційності і технологічності. Все це ми можемо запропонувати і реалізувати в ці стислі терміни. Для цього не потрібні грошові запозичення від Західних фінансових структур. Зараз ми готові довести народу, що через 7 років Україна здатна стати однією з найбільш процвітаючих країн світу, не озируючись особливо ані на Захід, ані на Схід. Ми ставимо на інновації, технології, національний інтелект. На новий устрій держави, на нові правила життя. На сучасному історичному етапі запровадження нової політичної культури, у якій домінують принципи честі, совісті, патріотизму, любові до рідної землі — є нашою місією, нашим покликанням. З Україною в серці і душі — ми переможемо!

Власн. інф.

«Зупини капітуляцію!»

Фото Георгія Лук'янчука

Під таким лозунгом 10 червня біля стін Адміністрації президента України відбулася масова протестна акція низки громадських організацій, в якій узяло участь близько двох тисяч осіб. Приводом до протестів стала заява представника України у Тристоронній контактній групі в Мінську, одіозного экс-президента Леоніда Кучми, щодо Донбасу: 5 червня після зустрічі Тристоронньої контактної групи з урегулювання ситуації на Донбасі він заявив про нові ініціативи, серед яких — “зняти економічну блокаду з тимчасово окупованих територій”. Також він запропонував передбачити у домовленостях щодо перемир'я на Донбасі припинити вогонь у відповідь.

На форумі зазначалося, що кілька тижнів тому представники української інтелігенції з міркувань про благо церкви і України звернулися до Почесного Патріарха ПЦУ Філарета з проханням “перенести обговорення всіх гострих питань на представницькі церковні органи, а також утриматися від публічних дискусій чи інтерв'ю, які можуть посіяти тривогу серед православних українців і потішити недругів держави”. Проте цей заклик не був почутий. Правлячий архієрей м. Києва Православної Церкви України владика Філарет продовжує давати інтерв'ю, в яких фактично ставить під сумнів легітимність церкви, в якій наразі перебуває. Ця ж ідея впливає також із офіційного роз'яснення “Прес-служби Київської Патріархії” (<https://www.cerkva.info>), в якому прямо заперечується факт ліквідації Київської Патріархії та УПЦ КП загалом, а також Київської Патріархії УАПЦ.

За єдину православну...

В Інституті філософії НАН України відбувся форум української інтелігенції “За Помісну Православну Церкву України!” У заході взяли участь знані письменники, науковці, політичні та громадські діячі, активні учасники Євромайдану.

Владика Філарет у найближчі дні хоче скликати т. зв. “Форум української інтелігенції”, який покликаний легітимізувати ідею “реанімації” УПЦ КП. А це дасть можливість прихильникам цієї ідеї провести Помісний собор та почати відновлювати ієрархію.

Представники української інтелігенції вважають, що всі ці трактування та пов'язані з ними дії владика Філарета вносять велике непорозуміння та смуту в церковне життя Українського православ'я. Фактично робиться спроба якщо не перебрати на себе керівництво Православною

Церквою України, то здійснити розкол у ній, спровокувавши внутрішньоцерковне протистояння чи навіть відділення частини кліру та вірних від ПЦУ.

Такі заяви та дії владика Філарета також завдають непоправної шкоди міжнародному іміджу ПЦУ, пригальмовують чи навіть повністю зупиняють процес її визнання з боку інших диптихціальних православних церков.

Українська інтелігенція закликає Предстоятеля Православної Церкви України Блаженнішого Митрополита Епіфанія та членів Священного Синоду вжити негайних заходів для припинення будь-яких спроб відновлення самоліквідованої УПЦ КП.

Учасники форуму “За Помісну Православну Церкву України” закликали всіх небайдужих мирян та кліриків активніше ре-

агувати й публічно засуджувати будь-які спроби дискредитації ПЦУ чи її статутних органів, а також долучатися до праці з визнання ПЦУ іншими помісними Православними Церквами.

Правда про швейцарську багатомовність

Закінчення. Початок на стор. 1

Ще у ранньому дитинстві чув я давню народну мудрість: "Кожному дурневі, а особливо тому, хто неправдою здобув багатство, здається, що поїв усі розуми світу"... Коли ще дитиною полюбляв повторювати цю народну фразу, мені зауважили: "А яким чином ти відрізняєш, хто дурень, а хто ні?" Хоч мене й пробували виручити, підказуючи різні прислів'я на кшталт: "Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже", проте відповідь на поставлене запитання знайшов у дорослому житті, коли волею Долі потрапив у журналістику. Отже, мудрий — це той, хто незалежно від рівня освіти усвідомлює недостатність знань, хто відкритий до дискусії. А дурень — той, хто видає брехню за істину і готовий за неї битися. На жаль, часто цю готовність сторонні сприймають як свідчення правди. Зокрема й у питанні вже згадуваних бельгійської і швейцарської багатомовності.

Свого часу, ще у грудні 2012-го ми готували до друку працю, присвячену міфам про європейську багатомовність. З цієї метою я брав інтерв'ю у вихідця з України, тоді віце-президента одного з банків в Цюриху Андрія Демчука та у бельгійського дипломата, українця Зенона Ковалю, сина легендарного Омеляна Ковалю. Майже 8-річної давності досі ніде не друквані розмови з ними не втратили актуальності з огляду на фантазії, які ми чули у час раннього Кучми, у час Януковича, які ми чуємо на старті президентства Володимира Зеленського. Вашій увазі пропонуємо інтерв'ю з уродженцем Львова, а нині киянином Андрієм Демчуком.

— Нині знову йде накручування "мовно-го питання". Як приклад успішної багатомовності ставиться Швейцарія. Чи могли б Ви пояснити, у чому полягає її багатомовність?

— Порівнювання України і Швейцарії у питаннях мови є свідченням або невігластва, або це свідомо провокація. Україна і за Конституцією, і по суті є унітарною державою. Швейцарія — це федеративна держава — добровільне об'єднання трьох різних мовних регіонів, кожний із яких складається з низки кантонів. Кантони до моменту створення 1848 року Швейцарської федеральної держави були повністю суверенними державами зі своїми власними кордонами, армією і валютою. Це зумовлене географічним положенням Швейцарії. Її землі розташовані на перехресті великих військових походів з півночі на південь та з заходу на схід, що змушувало населення до відповідної поведінки. Спільність території виявилася сильнішою від різноманіття її мешканців.

На відміну від добровільного об'єднання мінідержав на території нинішньої Швейцарії (союз окремих з них нараховує вже понад 700 років) Україну завоювала російська імперія і російську мову насаджувала шляхом жорстокої денационалізації корінного населення. Не перераховуватиму всі акти та циркуляри про заборону української мови.

У Швейцарії є чотири національні мови — німецька, французька, італійська та мова романш, яка належить до ретороманської групи мов. Проте офіційні лише три мови — німецька, французька та італійська. Носії мови романш — це мешканці невеличкого регіону на південному сході країни між Італією та Австрією. Вони навіть не мають окремого кантону, а входять до змішаного німецько-італійсько-ретороманського.

На слух ця мова нагадує трохи італійську і трохи німецьку мови. Проте вважається вона самостійною мовою, своєрідним раритетом у культурному пейзажі не лише Швейцарії, а й Європи. Цією мовою розмовляє приблизно 0,5 відсотка від загаль-

ну населення країни, себто приблизно 35 тисяч осіб. Проте держава нею опікується. Є початкові школи, газети і навіть телебачення.

У політиці переважає німецька і французька мови, оскільки є найбільш поширені у Швейцарії. Наприклад, з 26 кантонів 17 німецькомовні. 72 відсотки населення Швейцарії є німецькомовними швейцарцями, 13 відсотків є франкомовними. Це 4 суто франкомовні кантони та три двомовні французько-німецькі, 6,5 відсотка мешканців Швейцарії італійськомовні.

— Це приблизно півмільйона мешканців. Чи не висловлюють вони незадоволення, що їхню мову ігнорують?

— Я не можу однозначно заявляти, що італійська мова відсутня у політиці, бо не завжди слухаю засідання парламенту. Можливо, там і виступають італійською, враховуючи, що в італійському кантоні (один кантон є суто італійським, а один змішаний) мовою вищої школи є італійська. У питанні розуміння між мешканцями італійського та французьких кантонів проблем менше, оскільки ці мови є до певної міри споріднені. Освічений прошарок суспільства знає щонайменше три мови.

— У чому полягає суть двомовних кантонів?

— У тому, що в межах одного кантону одна частина розмовляє, наприклад, німецькою, а інша французькою. Там уся документація дублюється двома мовами. Хоч, правду кажучи, навіть усіма трьома мовами, які на території Швейцарії є офіційними. І тут маю на увазі й документи (їх є три примірники різними мовами), які заповнює людина, коли звертається до органів влади, і написи на товарах, які споживає людина. І цікаво, що чиновник, як правило, запитує формуляр/бланк тією мовою, якою потребує. Від деякого часу дублювання документів, прочитавши від інструкції і закінчуючи державними актами, здійснюється ще й англійською. І хоч вона не належить до офіційних мов, її значення дедалі більше зростає. Нині приблизно 25 відсотків мешканців Швейцарії — іноземці.

Ріст ваги англійської мови знайшов віддзеркалення у навчальному процесі. Ще не так давно навчання у перших трьох класах відбувалося національною мовою кантону. З четвертого класу вводилася іноземна мова. Це була одна з двох інших офіційних мов Швейцарії. Від минулого року всі учні, починаючи з другого класу, обов'язково вивчають англійську мову. Це спричинено не лише дедалі зростаючою присутністю у Швейцарії чужоземців. Доволі часто траплялися курйозні ситуації, що мешканці Цюриха та Женеви з середньою освітою не могли порозумітися між собою, бо поверхнево ставилися до вивчення іншої національної мови. Тому дедалі частіше вони використовують англійську мову для взаємопорозуміння.

— То, може, й в Україні посилити увагу на вивчення англійської мови? Може, тоді врешті-решт відпаде проблема двомовності?

— Ситуацію в Україні не можна порівнювати з ситуацією у Швейцарії. В Україні всі знають українську мову. А мовні спекуляції мають під собою політичний ґрунт. Мовна карта використовується для збудження напруження у період перед виборами. Нею грають для руйнування одного з атрибутів державності, яким є мова. А для особливо "обмежених" — це абсурдне забезпечення права на незнання в державі державної мови.

У Швейцарії не виникає особливих проблем між мешканцями франкомовних та італомовних кантонів, оскільки їхні мови споріднені, як російська та українська у нас. Проблеми є з німецькими кантонами, оскільки це зовсім інша мовна група.

Прикро, але за кордоном мало хто

розуміє українську мовну ситуацію, а дивляться на неї крізь призму потужної російської пропаганди. І у тому немає нічого особливого, бо і в Україні мало хто розуміє мовну ситуацію у Швейцарії, хоч "рупори" двомовності часто на неї посилюються.

Тож великим лукавством є порівнювати Україну і Швейцарію. Швейцарія — федерація. На федеральному рівні лише парламент, уряд та гроші. Податкова політика належить до компетенції кантонів, поліція є кантональною, освітні стандарти є кантональними. Окрім федерального парламенту та уряду є кантональні парламенти та уряди. Особливістю Швейцарії є те, що кожна мовна спільнота межує з державами, які є носіями відповідних мов. І тому їм не загрожує зникнення.

— Ті, хто заглядає в глибину операційних систем комп'ютерів, мабуть, звернули увагу, що існує швейцарський варіант німецької мови. Чи можна пояснити це?

— Хоч майже 70% Швейцарії німецькомовна, проте це не є класична німецька мова. У Швейцарії розмовляють швейцарським варіантом мови. Німцям непросто її зрозуміти. Це дещо нагадує ситуацію, коли б в Україні, скажімо, полтавець хотів зрозуміти гуцула, котрий швидко говорить.

В основі швейцарського варіанту німецької мови — мова гірських селян, і з часом це викликало завзяття та гордість за свою мову. Якщо хтось з необережності назве німецькомовного швейцарця німцем, це вважається великою образою. Попри мовну спорідненість, на побутовому рівні між німцями та німецькомовними швейцарцями існують великі антагонізми. У німців простежується зверхнє ставлення, мовляв, вони належать до "вищої культури". Хоч коли підходити об'єктивно, то швейцарці багатші й економічно сильніші.

Антагонізми спостерігаються також між франкомовними швейцарцями та французями. Це тільки підсилює повагу до власної мови.

— Ви сказали, що англійська мова дедалі глибше входить у життя швейцарців. Чи не існує небезпеки, що англійська заглушить національні мови?

— Ні, не існує! Швейцарці з великою повагою ставляться до своїх мов. І хоч нині англійська мова стала неоголошеною мовою банків, бізнесових середовищ та міжнародних організацій, я наголосу на ситуації, яка повинна би стати повчальною для нас, українців. Мені розповідали, що в Цюриху всі важливі бізнесові рішення ухвалюють не на офіційних засіданнях, а на так званих коктейлях. А там, звичайно, всі переходять на національну мову. Її непросто зрозуміти навіть німцям, не згадуючи вже про англомовних осіб. Це не робиться для якоїсь зневаги до інших, а щоб підкреслити, хто в швейцарській хаті господар...

— З цього можу зробити висновок, що, попри мовну неоднорідність Швейцарії, можемо говорити про феномен швейцарської нації?

— Попри мовні розбіжності можна говорити про монолітну націю. Швейцарці дуже пишаються своєю державою. Пишаються своїм економічним рівнем, своїм нейтралітетом. Вони з цього мають не лише економічні дивіденди. Ця країна є платформою для врегулювання міжнародних спорів. Швейцарці дивляться скептично на так звану стару Європу. Для них неприйнятною є роздута європейська бюрократія. Вони вважають, що без її допомоги можуть впоратися з усіма завданнями. Тому 2002 року швейцарці на референдумі не підтримали членство у ЄС.

Для всіх, попри мовні особливості кантонів, однаковим символом є швейцарські годинники, швейцарський шоколад. Для, скажімо, франкомовного швейцар-

ця ментально ближчими є німецькомовний швейцарець, ніж француз з сусідньої Франції. Я читав у місцевій публікації, що Швейцарія є країною з найвищим рівнем патріотизму. Лише у Швейцарії біля кожної другої хати на флагштоку піднято державний прапор.

— З нашої розмови я глибше зрозумів, звідкіля у нас береться твердження, що можна бути патріотом України і не обов'язково при цьому володіти українською мовою...

— Мовне питання належить до дуже делікатних і вимагає витонченого підходу. І не тільки в Україні. А й у Швейцарії також. Правда, не в контексті співіснування мов. Колись у франкомовній Лозанні зі мною трапилася прикра ситуація. Зайшов я до крамниці, щоб купити телефон. На моє англійське звертання продавця з притиском заявив, що тут не розмовляють англійською мовою і демонстративно сміявся з мене. У подібних ситуаціях опинявся і мої друзі. Це не лише брак культури, а форма внутрішнього бунту, що нині англійська мова стає мовою міжнародного спілкування. Франкомовне населення пам'ятає часи, коли такою мовою була французька. Воно вважає, що французька нічим не гірша від англійської і хотіло як-що не повернути колишню роль французькій, то бодай зрівнятися у значимості з англійською.

Подібне явище ми маємо і в Україні. Багато хто живе ностальгією за тими часами, коли російська мова була мовою спілкування щонайменше третини світу. І коли їм тепер кажуть, що російська мова в Україні, у світлі українських та міжнародних законів, є мовою однієї з рівноправних між собою національних меншин, то частина людей на ментальному рівні цього сприйняти не може. І на тому цинічно грають політики. Ми як нація, яка дивиться у майбутнє, не маємо права використовувати це переконання, бо програємо. Тут усі державні мужі повинні розуміти, що розвиток державної мови потребує і фінансових, і інтелектуальних інвестицій. Так, як це робить Швейцарія. З мого спілкування з багатьма російськомовними людьми в Україні зрозумів, що за роки незалежності вони ментально стали українцями, хоч мовою мислення у них залишається російська. Тут розвиток освіти зробить свою справу. Коли я читав лекції у Києво-Могилянській академії, то побачив, що там усі розмовляють українською мовою. І вважають це престижним для себе.

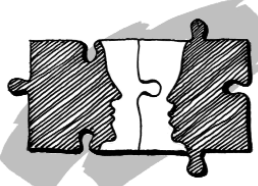
— Ви згадали про інвестиції в інтелект нації, у розвиток книжки і підтримку мови, які робить Швейцарія. Як це суми?

— На жаль, не знаю. Адже ці питання у компетенції кантонів, бюджет кожного з яких набагато вищий від федерального. Знаю, що на науку виділяють шалені гроші. Швейцарія стягує до себе найкращі уми з усього світу. Політехніки в Цюриху та в Лозанні, які є федеральними вищими, зуміли притягнути світові інтелектуальні величини. Я особисто знаю щонайменше 20 осіб з України, які працюють тут у науці. Думаю, те саме і в культурі. Тим паче, що у Швейцарії є дуже багато культурних офісів.

— Чи є у Швейцарії якісь мовні обмеження на працевлаштування?

— Людина може вільно в будь-якому місці працювати, єдина умова — знання мови. Там не мислима ситуація, щоб хтось, скажімо, з німецьких кантонів, міг собі дозволити поїхати до єдиного маленького італійського кантону і "на правах більшості" вимагати, щоб йому підпорядкувалися. Сподіваюсь, що й в Україні донеччани, приїжджаючи до Львова на роботу, не вимагатимуть, щоб до них пристосовувалися. Також очевидно, що час уже працює на нас, бо молодь мислить по-іншому...

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Володимир КАРАЧИНЦЕВ,
поет, дипломат,
культуролог

Продовження.
Поч. у ч. 23 за 2019 р.

Мова

“Мова”. Дефініція слова у словниках слабує на вихолощеність: “система звукових і графічних знаків”. “Мова” як “засіб спілкування, пізнання”. Тут уже йдеться про когнітивну функцію. Отже, про смисл. Логос. (Грецькою “слово” — logos. Він же — розум, смисл). Відтак, осмислення (омовлення), структування світу.

Вільгельм фон Гумбольдт геніально окреслив своє системне розуміння буття нації і ролі мови: “Носієм (рушієм) національного є дух, а мова є екзистенцією духу”. Тобто, формою і місцем існування, пристанищем духу. Отже, місцем контакту з божественним. Мова дозволяє осмислити себе і Творця і світ. Осмислити мовою. Мовою спільноти. Етносу. Нації. Таке розуміння найближче до відчуження і окреслення “мови” українцями.

Українська мова — одна зі слов’янських мов. Усе решта, що ми про неї знаємо, сформоване панівними уявленнями попередньої доби. Українська ж формувалася з умовно праслов’янської. Натомість спільної для східних слов’ян не існувало. Українська та російська розвивалися паралельно, починаючи від III століття. Найближчих родичів української мови слід шукати на Ельбі, а не на Волзі. Найбільш близькими до неї є сербо-лужицькі мови (верхньо- і нижньолужицькі, полабська). Про це свідчать ґрунтовні дослідження видатного професора-мовознавця Костянтина Тищенка про походження та еволюцію української мови.

До слова. На тлі аргументованих праць вченого зі світовим ім’ям (а загалом у його доробку їх близько 200) гібридні претензії мишебратів на історико-культурні пласти наших теренів виглядають, м’яко кажучи, безісторичними. Можливо, вони спричинені системними передозуваннями настоянки глобу: Себто, “бояришніка” — на общепонятном. Згідно з етимологією, мабуть, напою для тамтешньої еліти (бояр). Ну не капосні ж укри утворили їм слово. Але ж ми власне про мову.

Мова. Як лагідно і ніжно звучить це слово! Як і слушно допасоване до неї слово “слов’яна”. От промовте і вслухайтесь. Таїна краси звучання і відлуння! Вібрація вічності. Шемно. Тужливо. Як від прадавньої мелодії. Як від пісні негаласливої. Шепоту закоханих. А слова “вимовляти” чи “немовля”. Естетика витонченості, природної шляхетності. Філософія. Ну — не язик. Язик висолоплюють. Ним повертають. Коли румигають. Або верзуть щось несусвітнє. (Либонь, читали казку про “язикату і вередливу Хвеську”?)

Мовою ж благословляють, складають молитви Всевишньому, який сотворив і мови, і язика. Наділив людей і тварин язиками. Анатомічно. А мова — це навіть не еволюція. Духовний вимір. У ній — стислий досвід тисячоліть, у ній закодовано цінності, смисли до розуміння Творця, себе, інших.

Мову леліють. Її бояться, забороняють. Вона живе у надсвідомості й звідти формує світобачення людини (спільноти), створюючи лад взаємин або ж підґрунтя конфліктів культурних і цивілізаційних. Особливо при супротивній, тривалій, медійній агресії. 27 років незалежності. Однак і досі українська не домінує у власно-

Словник доби

му медіапросторі. Хто у нас відслідковує такі загрози? Тому й маємо те, що маємо. Мова — дзеркало суспільства, говорив Шиллер.

Натомість у нас інші технології: мову квотують (!). Ідеться про рідну мову в своїй країні. Сміх крізь сльози. Тобто, є якась комісія, уповноважена (хіба би народом?), яка вирішує, чи можна впустити її (слов’яну) на поріг хати. Своєї ж. Ну бо що сусіди скажуть! Кафка з Бекетом — вихідні. Багата ж українська земля на справжніх патріотів-українофілів! Звісно, дяка їм, що не по-валуєвськи. Такий ось постколоніальний синдром. На черзі відповідний праведний закон.

Мовою не тільки комунікують. Манипулюють у чийсь інтересах. Нею убивають вресіт-ресіт. Це — зброя. Стратегічна. Це — ідентичність. Це — культурний, туристичний, економічний ресурси. Це й — геополітика. Це — глибинна і конкретна історія. Але передусім — майбутнє.

Зважмо! У майбутньому планується роботизувати людський мозок. Чіпи скоро стануть звичними, як чіпси. На них легко закодувати розмаїті аксіоматичні канони. Прості, як правила дорожнього руху, твердження-реакції. Правильні. Замість моральних. І “бунт мас” (за Ортеґою і Гассетом) відмінюється. Як стверджував Зигмунд Фрейд, “істини не цікавлять маси. Їх цікавлять ілюзії, обіцянки”. Втім, тут вже йдеться не про мову. “Какая різниця?” Я про те, що мова — смислової обієкт нації, спільноти, держави. (Раби — німі. Бо не володіють мовою. Отже, — не люди)

Це про дальше майбутнє. А щодо завтра, то “дохторату” нині пропонується інший варіант “какой різниця” — “кіндер сюрприз”. Масу активно, через зомбовщик, налаштовують квотнути солодкавий продукт. Розсміши коміка — потіш лялькаря! Віддай йому голос — зроби крок до гідного майбуття! Хай намочить колготки! З огляду на рейтинги популярності коміка — колготки лялькарів уже набрякли від волги.

Здавна відомо, що мова — це влада. Тобто, чия мова, того й влада. *“Нав’язати свою мову, значить, нав’язати свої думки”* (французький мовознавець і філософ Клод Хажеж). Тому чужинці лукаво культивували презирливе ставлення до мови автохтонів. Нищилися багаті етнофольклорні та релігійні традиції, скріплені мовою. Гагілки, веснянки, шедрівки, колядки, обрядові пісні тощо. Те, що живило українство. Для українців, які віками не мали держави, мова була єдиним суверенним простором. І формувала межі цього простору. Онтологічні. Мова для українця була всім — повітрям, молитвою, хлібом. Духовним. І, наголошу, простором духовним, ідеальним. Омріяним. Обіцяним Творцем. Але і реальним окрайцем землі. Уділеним. Отриманим, але не втриманим. Усе ж своїм, оспівуванним слов’яноу.

Ще Богдан Хмельницький при спробі створення держави виводивав ті землі, на яких більшість населення розмовляла українською мовою. Так само розумів зв’язок людина—мова—земля і Тарас Шевченко. Тож 1917 року при формуванні української територіально-політичної державної структури, її кордони прив’язувалися до меж поширення української мови. “Українські етнічні території” становили тоді понад 800 тисяч квадратних кілометрів (N.B!).

Мабуть, українці — не унікальні. “Руський мір” теж вважає своїми територіями, де розмовляють російською. Хоч тут зовсім не йдеться, власне, про більшість населення. Скільки б російськомовних не було і цілком незалежно від їхнього бажання — все одно їх будуть “спасати”. Хоч би й від української мови. Імперська логіка. (Цинічна, бо йдеться передусім про чийсь

особисту владу). У цьому контексті на українське суспільство ще чигатимуть проблеми, нарочито пов’язані з мовним питанням. Конфлікти через мовні поділи, уміло розбурхані кремлівськими політтехнологіями, тліють і зривають. Хоч багатьом зрозуміло, що розмови про двомовність, про утиски російськомовних — не більше як технологія. З арсеналу війни. І “розводняк” для “лохів”.

Звісно, ніхто нікого насильно не українізує. Однак у російськомовних є шанс протиставити імперській “спасателній” логіці здоровий глузд: освоїти українську. Для більшості з них — рідну мову батьків-праділів. І таким робом зняти кремлівські спекуляції на мовному ґрунті. І уникнути смертоносної “русской весни” з “градами”, “ураганами” тощо. Невже й тут “какая різниця?”

Століття тому російська мова асоціювалася з царизмом і його антиукраїнською політикою. За часів СРСР українську мову офіційно не забороняли, а витісняли. Винищували її носіїв. Мільйонами. Останніми роками російська мова чітко асоціюється з агресією, окупацією, насильством. Мова війни. Тобто загалом являє собою минуле. Може, комусь і миле, але минуле. А логіка історії невмолимо виводить нас на цивілізаційний шлях. Свій. У мирне, сподіваємося, майбутнє. У якому, повторюся, мова — наш оберіг.

Отож леліяти і плекати. Оберігати її. Але передусім сприяти відродженню. Мова як лозунг дня — цього недостатньо. Конче потрібні фінансовані державою інституції, які б на ділі, а не на папері, опікувалися мовою й культурою та їхньою силою і в Україні, і в світі. Це всеосяжна, копійка і системна робота. Президента. Уряду. Церков. Всієї еліти. Повернули ж мову народу. В Ізраїлі.

Шануймося!

Пісня

Камертонно. У далекі шістдесяті милістю Божою поет юний Леонід Кисельов написав одкровенні рядки: *“Я постою у края бездны и вдруг пойму сломаясь в тоске, что все на свете только песня на украинском языке”*. Пронизлива елеґійна пісня. Пророчі глибокі слова юного генія, який відійшов у вічність у 22 роки.

Усе на світі лише пісня великою українською мовою. Просто і осяжно. Камертонно.

З висоти поетового просвітленого бачення без пафосу стисло, але космічно одкривається нам уся урочиста непростота й велична світлота слова *пісня*. І зрештою, слова *мова*.

А тепер на землю грішну. *“Нам пісня жити й творити помагає...”* Це рядок з надихаючої пісні сталінської доби. До слова, з контентом пісні, на відміну від контенту тієї доби, цілком погоджуюся.

На щастя, доба у нас інша. Але й ми про інше. Пісня. Вона для українців в усі часи була однією з визначальних сил, що поєднувала рід, покоління, націю з небом, птахами, зорями, Чумацьким шляхом, Богом. Давноминуле з далеким майбутнім. Мрії з реальністю. Форматуюча благодатна вібрація. Ціннісна. Безцінна. Ритуальна. Вертикальна. Прояв найвищого злету думки і почуттів колективної душі народу, явище трансцендентального порядку. Зрідні архетипам.

Пісня радісна, тужлива. Стан душі. Голос душі. Її функція.

Дума. Колядка. Пісня, яку співали як виклик. Пісня-зброя. Заклик. Символ-вольниці. Консолідуєче начало. Так було на Майдані. Духовна візитівка нації. *Шедрик*. Пісня-оберіг Церковні славильні канти, які прийшли на нашу землю з Володимиром Хрещенням Київської Русі.

Величні славні, що концентрують і

ретранслюють вікові спільнотні переживання. *“Ще не вмерла України і слава, і воля”* (сл. П. Чубинського, муз. М. Вербицького), чи *“Божже Великий, Єдиний нам Україну храни”* (сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка). *Заповіт Тараса Шевченка*. Чи хоч би народна: *“Ой, на горі та й жєнці жнуть”*.

У новітні часи треба було вродитися В. Івасюком чи І. Білозіром, О. Скрипкою, Б. Стельмахом, К. Москальцем, В. Морозовим, щоб видавати якісний культурний продукт на століття: “Червона рута”, “Світлиця”, “Весна”, “Oh, my dear Ukraine”.

Які ж пісні нині крутять радіостанції FM? Діапазон — від *ВВ і Океану Ельзи* до *Альони Альони...* На щастя, відходить у небуття шансон, зокрема тюремний. Постгуглажний відгомін колективного совкового болота. Українська сучасна пісня торує свій шлях крізь затори низькопробної російської попси. І вимагає серйозної державної підтримки. Серйозної. Бо квотувати свою національну пісню, мову, культуру — це меншшартісно. Ба, абсурдно і злочинно в умовах мілітарного цивілізаційного протистояння. У світі прийнято квотувати винятково іншомовний контент.

Втім, *сонце рукою не затулити*. Так говорив Мао. Наша пісня захоплює неупереджених поціновувачів серед іноземців. Двоє з них — француз Поль Манандіс та італієць Альфонсо Олівер вже потрохи і цілком органічно опановують український музичний простір. І вже встигли завоювати прихильність українців. А це вже явище.

Зокрема, Альфонсо Олівер вважає свою пісенну творчість “місією”. Пісня як місія. Це достойне позиювання себе. Зачудований Україною, миловидністю українських дівчат, милозвучністю мови. І красою українських пісень, які він перекладає і виконує італійською мовою. Серед них — “Червона рута”, “Черемшина”, “Гуцулка Ксеня”, “Ніч яка місячна”, “Два кольори”... З останніх — жартівлива “Я люблю тебе, маршрутко”, хіт “Переможемо”, різдвяна “Misteria” (“Історія як містерія”).

Для нього Україна — це блакитноока красуня з пшенично-золотистим волоссям. Можливо, така, як у кліпі до *нових піснi “Зустріг тебе”* — про українську дівчину, яка приїхала в Італію у пошуках роботи...

Щиро закоханий в Україну, він подивований обмеженим звучанням (його сприйняття, власне, на слух) української мови, української пісні в Києві. І навіть своїм постом з цього приводу у соцмережі викликав бурхливу дискусію з ватною публікою. Італієць намагається пропугувати нашу пісню в Італії. А ми ведемо мову про її квотування в Україні! Йому незрозумілий меншшартісний підхід частини українців до власної культури. Мабуть, він і не задумався над тим, що *чия мова і пісня, того й влада*. Не замислювався, бо *це* — не його.

До слова про *це*. Тобто, про владу. У наших нинішніх виборчих персонах засвітилося кілька сценічних героїв. При всій повазі до Святослава Вакаруча як до талановитої і порядної людини, все ж важко уявити його керівною політичною фігурою держави. Зрештою, він і сам це добре розуміє. Бо вже мав нагоду побувати у парламенті і облишив цього воза. До честі своєї. Як і Руслана, і Злата Огневич. *Це* — не їхнє. І *слуга народу* — це у кіно. Натомість Володимир Зеленський вирішив, що *це* — його. І народ підтримав. Що ж кожному вибирати, які пісні слухати. Все ж пам’ятаймо: політика — це не тільки лицедійство. А вибір — це завжди траєкторія.

І нехай *“нам пісня жити й творити допомагає...”* і перемагає.

Бо ж пісня формує. Людей і навколишній простір. І майбутнє.

Щоб завершити на мажорній ноті, пропонуємо загуляти і послухати разом з *справжнім італійцем (un italiano vero)*, ширим і безпосереднім Олівером: *“Vinceremo!”*

Alfonso Oliver “Переможемо!” Що ж, аби не здоровий глузд!

І шануймося!

Олексій ВЕРТІЙ,
доктор філологічних наук, м. Суми

Україніст з «країни сходу сонця» Хіросі Катаоці виповнилося 50 років

Коли 1 квітня 2003 року Хіросі Катаока вперше приїхав до Києва, в аеропорту в одного з його співробітників запитав, як йому дістатися до університету. Той поцікавився: “До якого університету? Імені Тараса Шевченка?”. “До університету”, — дещо здивовано повторив гість, адже на той час лише чув, що є така країна, як Україна, але нічого не знав ані про Київ, ані про його університети, ані про Тараса Шевченка. Зрозуміло, що не знав і української мови. Сьогодні ж пан Хіросі не лише знає, а й шанована в наукових та освітянських колах, серед громадськості української столиці та інших міст України людина, що добре, навіть значно краще від тих, хто народився і виріс в Україні, володіє українською мовою. Кандидат філологічних наук майже 10 років пропрацював викладачем того ж таки, колись зовсім невідомого йому, Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка.

А сталося це ось як. Навчаючись у магістратурі Національного університету іноземних мов свого рідного міста Осака, де народився 20 травня 1969 року, Хіросі Катаока зацікавився мовою та культурою східнослов’янських народів. Студіював російську філологію, але відчував, що цього для нього недостатньо, що його вабить ще якийсь інший, досі незнаний і загадковий світ. По закінченні магістратури два роки заробляв гроші, і в пошуках цього світу вирушив спочатку до Москви, а потім і Санкт-Петербурга. Відвідував музеї, виставки, бібліотеки, але того, що шукав, там ніяк не знаходив. І раптом в одному з етнографічних музеїв Петербурга йому показали барвисті стріи та інші експонати. Вони були українські. Одразу відчув: знайшов те, що шукав: Україна — ядро східнослов’янської культури! “Іду туди!” — без вагань вирішив. Узав квиток на рейсовий літак і приземлився в Києві. Так розпочалося його життя в Україні, яку поступово відкривав для себе.

Того ж таки 2003 року вступив до аспірантури КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Ерудицією, природною шляхетністю та благородством у стосунках з викладачами, аспірантами, студентами і співробітниками одразу завоював прихильність і повагу до себе. Особливо завдячує своєму науковому керівникові — докторові філологічних наук, професорові Лідії Францівні Дунаєвській. Чуйна і доброзичлива, вона допомогла швидко вивчити українську мову, заглибитися у проблематику дисертації “Художня модифікація культу предків в українському та японському фольклорі”, над якою працював три роки.

Чим більше вивчав зібрані матеріали, чим більше заглиблювався у проблематику своєї роботи, тим більше знаходив спільного в культурі, побуті та житті двох таких, здавалося б, віддалених народів.

— Ця спорідненість, — говорить пан Хіросі, — цілком закономірна і пояснюється подібним розумінням японцями та українцями доволі простого світу. Вона виявляється насамперед у сприйнятті та розумінні природи, її значенні у формуванні психології, духовного світу наших народів, адже ставляться до неї не як до чогось стороннього, а як до складової самих себе. Вони живуть у природі, природа ж живе у них.

Виходячи з цього, й досліджував культ предків та його художню модифікацію в японській та українській усній народній творчості, звичаях та обрядах наших народів. Уперше в народознавстві Японії та України здійснив порівняльне вивчення культу предків у його міфологічному та звичаєвому сприйнятті, розумінні та потрактванні двох народів. На підставі праць Імото Ейічі, Янагіди Кунію, Окуніші Шюнсукі, Хіросі Цучігасі, Дж. Фрезера, Миколи Костомарова, Олександра Потебні, Івана Нечуя-Левицького, Лідії Дунаєвської, Віктора Давидюка та інших учених, типологічного вивчення масиву творів народної поезії, звичаїв та обрядів українського та японського народів Хіросі Катаока пропонує нове наукове роз’язання проблеми культу предків. Його суть — у поєднанні усної народної творчості і ритуалу української та японської культур. Це дало йому підстави вести мову про існування певного фольклорного інваріанту, який є метатекстом сталих міфопоетичних уявлень, властивих відмінним за своїм походженням, проте подібним за формою культур з схожими історичними та геополітичними шляхами розвитку. Переконливо вчений доводить це на основі аналізу обрядів та вірувань у богів води, дому, річок, а також обрядів, пов’язаних з народженням, шлюбом, похоронами, сім’єю, збиранням врожаю, Новим роком, вшануванням душі покійника тощо. Важливими для формування основоположних підстав сучасного народознавства є висновки Хіросі Катаоки про те,

що культ предків сам по собі не є релігією, а лише релігійним проявом, що визнає елементи буття, які не контролює людина.

Ці та подібні висновки і узагальнення робив також на основі власних спостережень над життям і побутом своїх земляків. За життям і побутом українців спостерігав і вивчав їх під час численних подорожей Україною, адже побував скрізь, окрім Полтавщини, Сумщини, Луганщини та Криму. 2006 року завершив роботу над дисертацією і успішно захистив її на засіданні Спеціалізованої вченої ради Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка та здобув учений ступінь кандидата філологічних наук зі спеціальності “фольклористика”.

З 2006-го до 2008 року працював на посаді молодшого наукового співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України. З вересня 2008 року до червня 2017 року — на посаді асистента кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тут коло наукових інтересів та наукової діяльності Хіросі Катаоки значно розширюється. На сторінках часопису “Народна творчість та етнографія” (№2, 2007) він виступає зі статтю “Сучасний стан вивчення фольклору та етнології в Японії”, бере активну участь у підготовці спеціального випуску першого числа цього ж журналу за 2009 рік, присвяченого японській етнології, для якого також переклав з японської українською мовою розвідку “Фестиваль пересуваних святилищ” Фукухари Тосіо. Завдяки його старанням широка коло наукової громадськості України отримали багату інформацію про історію становлення фольклористики, основні дослідницькі осередки, організації та новітні тенденції в народознавстві Японії, значно розширивши свої уявлення про наукову діяльність у цій галузі “батька” японської фольклористики та етнології Янагіди Кунію (1875—1962), Міямото Цунейті (1907—1981), Аміно Йошікіхіо (1928—2004), Інститут гуманітарних досліджень при Кіотському університеті, Етнологічний музей у місті Осака, Національний музей етнології (Мінараку), Асоціацію культурної антропології в Японії, антропологію розвитку, прикладну антропологію для соціального розвитку тощо. Особливе зацікавлення українських учених викликав опис програм для доктора філософії, запропонованих у Національному музеї етнології, згідно з яким усі студенти мають завершити дисертацію на основі їхньої власної роботи у “польових умовах”, розповідь про структуру, етапи та особливості організації їхнього навчання у процесі підготовки до наукових польових досліджень.

Взаємообмінні духовними цінностями між японським та українським наро-

дами Хіросі Катаока приділяє постійну увагу і у своїй перекладацькій та педагогічній діяльності. Переконливим свідченням того є перекладені українською мовою японські народні казки, які й склали виданий ним у Києві збірник “Народний епос “країни сходу сонця” (К., 2012). Нині він працює над перекладом японською мовою повісті українського письменника кінця XIX—початку XX століть Михайла Коцюбинського “Тіні забутих предків”.

Як викладач кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Хіросі Катаока налагодив стажування українських студентів у Японії. Відтак щороку 12 його вихованців поглиблюють свої знання з японської мови, історії та культури в японських університетах, що також значно сприяє духовному зближенню наших народів.

Пан Хіросі — учасник міжнародних Інтернет-конференцій “Діалог мов — діалог культур. Україна і світ”, які організовує і проводить ось уже десятирічний спільно університет Людвіга-Максимиліана в Мюнхені (Німеччина). Його дисертація, доповіді на цих та інших конференціях, публікації в різних наукових виданнях про культ предків у японській та українській народній творчості викликають загальне зацікавлення, здобули високу оцінку в наукових колах, серед викладачів і студентів. “Дисертація, доповіді та інші наукові праці Хіросі Катаоки вносять свіжий струмінь в українське народознавство не лише своєю тематикою та проблематикою, а й основоположними підставами дослідження тих чи тих явищ культури японського та українського народів у їх зіставленні і порівнянні. Він глибоко знає звичаї та обряди наших народів. Вивчаючи їх у типологічному плані, зважає на найменші деталі, найтонші зміни в їх становленні та історичному розвитку, в логічних взаємозв’язках і взаємозумовленостях, вдається до даних історії, психології, естетики, польових досліджень, праць найвидатніших представників світової народознавчої науки і т. ін., а вже потім робить узагальнення і висновки, формує свій погляд на те чи те явище, розвиває наукові ідеї, визначає нові проблеми, що й робить його праці оригінальними, захопливими, повчальними для нас. Скажімо, в українській національній свідомості нація потрактовується як великий Рід. Однак дослідження природи такого розуміння у нас досі залишається маловивченим. Акцентуючи на архетипах води, дерева, хліба і їхніх функціях у контексті пошанування роду, сім’ї, батьків, Хіросі Катаока зосереджується на зіставленні міфологічних образів, притаманних і японській, і українській культурам — тотемним та анімістичним персонажам, символіці обрядової атрибутики, чим суттєво збагачує розуміння істо-

ричної, суспільної та психологічної природи наших уявлень про Рід. Його ерудованість, відданість справі, виняткова цілеспрямованість та наполегливість у праці завжди і у всіх викликають повагу до нього. Вони так природно згармонізувалися з мудрістю, з материнською любов’ю та турботою наукового керівника Лідії Францівні Дунаєвської про свого аспіранта, з увагою до нього колеги по кафедрі й дали нам у його особі непересячного вченого-фольклориста, вірець духовно багатой, благородної особистості кінця XX—початку XXI століть”, — говорить завідувачка кафедри фольклористики Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, доктор філологічних наук, професор Олена Івановська. “Переосмислюючи з погляду новітніх теоретико-методологічних досягнень української та японської народознавчої науки вироблені у світовій фольклористиці XIX—XX століть стереотипи порівняльного дослідження традиційних культур, — доповнює її провідний науковий співробітник відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України, доктор філологічних наук, професор Микола Дмитренко, — Хіросі Катаока у своїх працях порушив і з’ясував низку питань. Він, зокрема, запропонував нову класифікацію мотиву мандрівки між світами за суб’єктом дії та за критерієм загального й індивідуального у контексті художньої модифікації культу предків. Це ж дає змогу докладніше і конкретніше досліджувати реалізації культу в різних національних традиціях, які дотепер мали досить розмитий характер”.

Хіросі Катаока радо зустрічають у навчальних закладах України, в сільських родинях під час польових експедицій, де він уже має своїх друзів, на радіо і телебаченні. “Спілкування з паном Хіросі облагороджує, спонукає до нових пошуків, завжди викликає бажання співпрацювати з ним”, — ділиться враженнями від зустрічей зі своїм другом завідувач Навчально-наукової лабораторії етнології Кам’янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, кандидат філологічних наук Валерій Щегельський.

У вересні 2017 року Хіросі Катаока перейшов на посаду координатора міжнародного проекту SATREPS Фукусімського університету, який допоможе інтегрувати досвід наукової підтримки у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та АЕС Фукусіма-Дайїчі в інтересах Японії, України та міжнародної спільноти.

Тож, як кажуть у нас в Україні, з роси й води на многії літа Вам, дорогий пане Хіросі!

Останній гетьманат, його уроки та наслідки

До 100-річного ювілею Гетьманату Павла Скоропадського

Володимир СКРИНЧЕНКО

Український Наполеон чи гетьман?

Дитинство Павла минало у мальовничому Тростянці, що на Полтавщині, у маєтку дідуся Івана Михайловича, який чудово володів українською, запрошував до себе кобзарів, розповідав онукам про славетні часи української минуштини. Напевно, розповіді дідуся й шляхетські традиції роду, серед яких найзнаменитішим був гетьман Іван Скоропадський, вплинули на рішення Павла йти у військову справу.

Прямо з Пажеського корпусу корнет Скоропадський був випущений 1893 року в лейб-гвардії кавалергардський полк, де зустрів поручика Карла Густава Маннергейма, фінна шведського походження, який отримав давно омріяну блискучу уніформу після служби в драгунському полку. І Павло Скоропадський, і барон Маннергейм походили з дворянських родів, що були відомі в історії своїх країн — України та Фінляндії.

Згодом життєві шляхи українця Павла Скоропадського та фінна Карла Маннергейма розійшлися. Але протягом усього життя вони зберегли дружні стосунки і листувалися.

Військова кар'єра Павла Скоропадського починалася успішно. З фронту російсько-японської війни він повернувся ротмістром, кавалером золотої Георгіївської зброї і численних орденів, та отримує погони полковника, а у Першу світову здобуває чин генерал-лейтенанта, орден Св. Георгія IV ступеня та славу досвідченого військовика. Цьому сприяли його особисті якості — лицарська вдача, рідкісне сумління та наполегливість у досягненні мети. Павло Скоропадський “...був високою на зріст, стрункою людиною... обличчя було сміливим, рішучим, в очах була відвага...” — згадував Василь Зеньківський, міністр сповідань гетьманського уряду.

Проте Лютнева революція 1917-го та зречення царя Миколи II престолу поставило Павла Скоропадського перед вибором подальшої долі.

Тим часом у Києві завирувало політичне життя, спалахнула зірка Михайла Сергієвича Грушевського, який став головою Центральної Ради. Іншими лідерами Центральної Ради стали її засновники — соціал-демократи Володимир Винниченко та Симон Петлюра. Але дуже швидко виявилось, що Центральній Раді гостро бракує керівництва. Вона витратила свій час на безкінечні суперечки, не вирішувала актуальних соціальних проблем, зокрема гострого питання перерозподілу земель. Україну поглинули анархія і безлад.

Особливо шкідливим було ставлення цих діячів до військових. Генерал Скоропадський надав у розпорядження Центральної Ради українізований корпус із 40 тис. бійців, прекрасно дисциплінованих і споряджених. Але його допомогу не прийняли з двох причин: ідеологія Центральної Ради доводила, що революція усувала необхідність регулярної армії, і твердили, що не можна довіряти багатому землевласникові Скоропадському. Напевно, ними володів панічний жах перед примарою “українського Наполеона”. Дмитро Дорошенко стверджував, що Центральна Рада боялася української армії не менше, ніж більшовиків.

Павло Скоропадський намагався протидіяти більшовицьким силам, не розраховуючи на влячність лідерів Центральної Ради. Проте вже наприкінці грудня 1917-го, намагаючися зберегти хоча б залишки корпусу, єдиний на той час рятівник незалежної України був змушений піти у відставку.

Російська війна та “хлібний мир”

Рік 1918-й лідери Центральної Ради зустрічали у сумному настрої: більшовицькі російські війська насувалися на Київ.

Ситуація докорінно змінилася після того, як Центральна Рада підписала 9 лютого 1918 року мирну угоду в Бресті, і в Ук-

Здобуття нашою державою повної політичної незалежності, вдруге протягом минулого сторіччя, дуже логічно привернуло суспільну увагу до першого акту визвольних змагань ХХ століття — створення і діяльності Гетьманату Павла Скоропадського. Йому не пощастило, адже на семи з половиною місяцях існування його Гетьманату зосереджено нищівну критику, сарказм та іронію його супротивників, серед яких не бракувало людей з письменницьким або ж публіцистичним хистом — згадаймо хоча б твори Володимира Винниченка. Проте загальний стан України протягом правління Павла Скоропадського більшість неупереджених спостерігачів оцінювали як блискучий. Серед країн, що виникли на уламках Російської імперії, вона єдина змогла забезпечити спокій та лад, сталу економіку й фінанси. На міжнародній арені Українська держава здобула широке визнання, але найбільших досягнень домоглася вона у сферах культурного будівництва. Як глава суверенної держави, гетьман вважав за необхідне мати в Україні національну академію наук та університети, бібліотеки, театри, цілу мережу українських шкіл. Вагомість постаті гетьмана Скоропадського полягає, певно, у тому, що його зусиллями було вписано гідну сторінку в історію українського державотворення.

раїну як союзники увійшли німецькі та австро-угорські війська. З їхньою допомогою вдалося вигнати червоних росіян та власних більшовиків. Але умови, продиктовані союзниками, були досить обтяжливими. За Брестським договором Україна мала до 31 липня 1918 р. відправити до Німеччини й Австро-Угорщини 60 млн пудів хліба, 2750 тис. пудів м'яса та іншу сільськогосподарську та промислову сировину. Від цього мирна угода дістала образну назву “хлібний мир” (Brotfrieden).

Німці та австрійці не задоволювалися роллю найманців, а проводили власну політику задля отримання продовольства та сировини. Вони переконалися в нездатності українського уряду навести лад у країні власними силами, без чого неможливо було реалізувати стратегічні цілі “хлібного миру”. Німецьке військово-командування, зокрема генерал Гренер, наполягало на зміні уряду.

Поза увагою генерала Гренера не могла залишитися діяльність новоствореної організації консервативно-ліберального спрямування — Української народної громади та її лідера Павла Скоропадського. Він мав дві незаперечні переваги — був бойовим генералом і нащадком українського гетьманського роду. Його належність до великих землевласників була запорукою проведення майбутнім урядом несоціалістичної аграрної політики, адже він був затребуваний впливовою частиною суспільства, якій було що втрачати внаслідок соціальних експериментів Центральної Ради.

29 квітня близько 11-ї години у київському цирку Петра Крутикова “Нірро Раласе” розпочав роботу Хліборобський конгрес. Провідну роль на ньому відіграло керівництво Союзу земельних власників, яке взяло на себе реалізацію сценарію, кульмінацією якого мало стати проголошення Павла Скоропадського гетьманом України. Такий сценарій був динамічно

реалізований президією конгресу. Події розвивалися так стрімко, що критика Центральної Ради недовзі змінилася настійними вимогами “сильної влади”, “диктатора” і, нарешті, скандуванням “Гетьмана треба!”.

Центральна Рада не виявила жодної волі до спротиву організаторам державного перевороту. За свідченням соціаліста Микити Шаповала, президія Центральної Ради просто зникла, не сказавши “жодного слова про події”...

Зірковий час гетьмана України

30 квітня 1918 року було оприлюднено два основоположні документи гетьманської влади: “Грамота до всього українського народу” і “Закони про тимчасовий устрій України”. Грамотою Павло Скоропадський проголосив себе Гетьманом усієї України. Він пояснював, що до такого кроку його примусила загроза нової катастрофи України і категоричні домагання трудових мас населення “негайно збудувати таку Державну Владу, яка здібна була б забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці. Як вірний син України, я віривши відкликнутись на цей поклик і взяти на себе тимчасово всю повноту влади”. Головним завданням “Грамоти” було інформування населення про підстави зміни державного ладу та декларування програмних засад нової влади.

До “Грамоти” додавалися “Закони про тимчасовий державний устрій України”. Першим законом “Про Гетьманську владу” оголошувалася винятковість влади гетьмана України в межах усієї Української держави. Він призначав голову уряду, затверджував та звільняв його склад, здійснював керівництво зовнішньою політикою держави, був верховним командувачем збройних сил. “Грамота” гетьмана та “Закони про тимчасовий державний устрій України” стали конституційною основою Української держави.

Особисто гетьман відстоював першість принципу приватної власності і у промисловості, і в сільському господарстві, зокрема розпочав підготовку до справедливої земельної реформи задля створення міцного прошарку дрібних та середніх землевласників. У царині промисловості створювалася сприятлива атмосфера для приватної ініціативи, і це моментально спричинило поживлення ділового життя. Загалом же економічне становище держави було у той час напрочуд міцним, державний бюджет уперше став позитивним, і Директорії гетьман залишив повну державну скарбницю.

Встановлювалися міцні відносини з нейтральними державами, а також з країнами, які виникли на теренах колишньої Російської імперії: зав'язалися відносини з Німеччиною та Австро-Угорщиною, країнами Скандинавії, Балтії і Закавказзя, Іспанією, Португалією, Нідерландами, Фінляндією, Польщею та ін.

Але найбільших досягнень Українська

гетьманська держава 1918 року домоглася у сферах внутрішнього життя, які Скоропадський вважав суто національними — культурному будівництві та організації церкви. Як глава суверенної держави, гетьман уважав за необхідне мати в Україні національну академію наук, університети, державні театри, Державну бібліотеку, Державний архів, мережу українських шкіл. Питання вирішувалося шляхом відкриття нових установ культури і освіти під високим державним патронатом. Так, поряд з існуючим Київським університетом Святого Володимира постав Український державний університет у Києві, а трохи згодом — аналогічний у Кам'яниці-Подільському. Відомий історик Степан Томашівський слушно зауважив: “Гетьман Скоропадський матиме на суді історії найкращих оборонців в особах української школи та науки; гробокопателі Гетьманщини були натомість гробокопателі української культури, і в цьому характері стануть вони перед лицем того ж суду”.

Гетьманат мав усі підстави для тривалого існування й поступового зміцнення, крім єдиного, але головного чинника — зовнішньополітичного. Листопадова революція 1918 року в Німеччині та Австро-Угорщині ліквідувала існуючу на той час запоруку її стабільності.

У ніч на 14 грудня 1918-го гетьман Української держави підписав остаточне зречення: “Я, гетьман усієї України, протягом семи з половиною місяців докладав усіх моїх сил, щоб вивести край з того важкого становища, в якому він перебуває. Бог не дав мені сил справитися з цим завданням...” Це зречення продемонструвало найвищий ступінь культури Павла Скоропадського як урядовця, його турботу про подальшу долю України.

Уроки та наслідки...

Опинившись у Берліні, Павло Скоропадський почав працювати над спогадами. За примхою долі останній притулок надавала йому німецька земля. Він помер у місті Меттен 28 квітня 1945 року від ран унаслідок бомбардування залізничної станції Плятлінг.

Напевно, довголітня дружба Павла Скоропадського та Карла Густава Маннергейма переросла рамки їх особистих стосунків і є фактом спільної українсько-фінської історії. Колишні однополчани, поставлені волею долі на чолі своїх держав в один і той самий час у подібних історичних умовах, кожен на свій розсуд намагалися прислужитися своїй вітчизні. Їхні вчинки підпорядковувалися єдиній меті — здійсненню європейського вибору своїх народів. Проте якщо Фінляндія витримала цей державний іспит завдяки особистим зусиллям Маннергейма, то Україна, всупереч намаганням Павла Скоропадського, не використала свій історичний шанс на державотворення, та наостанок мала нове — радянське уярмлення.

А тепер Україні загрожує російське уярмлення. А вже п'ятий рік триває неоголошена війна Росії проти нашої держави (“гаряча війна”, за висловом Курта Волкера). І доки путінський режим залишається при владі, неможливо уявити собі якийсь примирення між росіянами та українцями — пролита кров ще надовго розділятиме колись братні народи. Проте жертви, яких зазнає Україна у цій війні, цілком виправдані, адже сьогоднішній державі випала висока честь захищати не тільки свої національні інтереси і територіальну цілісність, але й усієї Європи від російського загартника.

Нині маємо Україну непокірну й бунтівливу, що так і не навчилася бути справді самостійною, а сподівається на “зарубіжних партнерів”. Таку, що володіє великими ресурсами, але не може дати їм ради. Україну з далеко не найкращою соціальною елітою. І що саме таку Україну маємо — то слід згадати події сторічної давності. Зате можна зробити її кращою. Але для цього варто хоча б засвоїти уроки історії.

Ольга РУДАНЕЦЬ

Довго не наважувалась сама для себе розшифрувати ті емоції і світоглядні інсинуації, які пробуджувались і формувались в моїй душі і свідомості в процесі читання. Це ж треба так майстерно закрутити сюжет, щоб навіть літературознавці з досвідом не зуміли точно визначити жанр! А може, це з'ява нового, не обрамленого шаблоном ще пострадянського літературознавства жанру? А може, це те, за чим спрагла ще не зчерствіла читацька аудиторія, втомившись, нарешті, від того негативізму і вульгарності, які щедро влились в наше літературне сьогодення, вирвавшись урешті-решт з-під цензурної гільйотини? Якраз для такої аудиторії це читання. Всіх їх і запрошує автор до кола творців “Нової Землі”, бо саме з власного “Я”, “МИ” і “КОЛА”, яке нас згуртовує, і починається Нова Родина, Нова Україна, Нова Земля.

Автор, як і кожна любляча дитина, робить Центром Всесвіту той клаптик землі, де зоріла його душа. Ця вросла у глибокого тяжіння пуповина і фантаст, не останній романтик, яких, до речі, також небагато. Він — замріяний і натхненний вірою реаліст, який хоче змінити світ на краще, невтомно намагається ці зміни поширювати на своє оточення, коло свого найближчого середовища і вперто робить у цьому напрямі, здавалося б, зовсім безнадійні кроки.

А тепер — щодо стилю і манери подачі, викладу: смаковита і вишукана літератур-

Читанка не для розваги Ігор Довганюк «Наш Спаситель. Чекаємо». — Коломия: Вік, 2019

на мова, присмачена легкою іронією і гумором, не засмічена бульварною лексикою і вульгарщиною. Опоетизована дія пошуку гармонії і творення. Художньо обрамлені картинки, здавалося б, буденного життя міста з його щоденним побутом і проблемами. І це все — тільки як підґрунтя для місточки в завтрашній день в цілеспрямованому і впертому русі до “Нової Землі”. На наших очах змінюються події і люди, змінюється місто і світ. **І, закономірно, автор витягує ці зміни найперше зі своєї РОДИНИ.**

Мабуть, розчарувались ті перші читачі, які намагалися точно приміряти портрети героїв книг до відомих їм людей. Не лукавимо, така спроба була і в мене, але вже після прочитання якогось десятка сторінок зрозуміла її марність.

Великий позитивний досвід відповідального керівника і дипломата послужили основою для практично протокольного виписування сторінок організаційної підготовки і проведення Вселенського Форуму. Не маю сумнівів, що ці сторінки — високі класні уроки менеджменту для всіх, хто приміряє до себе жупан лідерства. Це такий майстер-клас досвідченого менеджера і дипломата, який не гріх узяти до програми дипломатичних шкіл і менеджерських академій.

І насамкінець: всі вершини, всі науки, всі досягнення і досвід — це промісел Божий, це благословення Небес і воля Всевишнього, який дав Людині розум і волю чинити так, як вона чинить, жити так, як вона прагне і вміє. Ця християнська істина і глибока віра практикуючого християнина дозволили автору глобальніше осмислити і подати концепцію Віри, як об’єднавчої сили; провести наскрізну головну Істину: на все воля Господня, який сотворив людину за своїм образом і подобою, заради якої “стався Чоловіком і був розіп’ятий за нас за Понтія Пилата... і воскрес на третій день згідно з Писаннями...” Він — наш Творець і Спаситель, спонукає і благословляє автора і нас творити “Нову землю”, творити Царство Боже на землі, де “всі будуть одно!” Ця Істина є наскрізною золотою віссю, на якій тримається такий новаторський, неформатний сюжет книги.

Після прочитання щодня повертаюся до якогось розділу, сторінки, абзацу; щось шукаю недомовлене чи недосказане; знаходжу якісь нові для себе світоглядні грані. І роблю для себе ніби давно вже визрілий висновок: таке читання я люблю, таким захоплююся. Воно не для розваг — для інтелектуального збагачення і росту, для нелегкої дороги тернами до зі-

рок! Хоча читається напрочуд легко, попри, здається, безкінечні речення. Зізнаюся, навіть намагалася десь їх подрібнити і, врешті, зрозуміла, що були далеко крашій редактори і якщо вони не наважились... І правильно вчинили: бо речення такі розлогі й крилаті, як і думки автора, як його багатогранне світосприйняття, як той юначий максималізм, який йому вдалося пронести і зберегти до поважного і мудро-го віку. А ми — чекаємо! Чекаємо нових шаблів і вершин письменницької само-реалізації Ігоря Довганюка, чекаємо нових книг!

Богдан ДЯЧИШИН,
член НСПУ, м. Львів

*Якщо не спати нам, а йти —
то тільки разом, тільки вгору.*
Петро Шкраб'юк,
“Співзвучність”

2018 року в “Слові Просвіти” (ч. 31) була опублікована моя стаття “Думки Божого дерева” — розмисли про поетичну книжку “Шлюб із полином” Ірини Калинець (відійшла за межю 31 липня 2012 р.). І тут доречно згадати закінчення цієї статті... Омите любов’ю, сльозою пам’яті, слово житиме вічно, бо правдива вічність дарована Людині, яка життя своє положила на вітар боротьби за сльозу слова волі:

Я на день воскресіння прийду.

Я ж бо дня того, Боже, чекаю,

бо пекельний вогонь не здолає

зжерти людську всевічну сльозу...

Вона запитає не Бога — запитає нас, присутніх на цьому дійстві: де були, що робили, щоб вибороти, зберегти для вічності сльози пам’яті, волю для прийдешніх поколінь...

Тепер же на моєму робочому столі — “біблія” пам’яті про нищівні часи комуністичної системи, про тих, хто поклав своє життя на кін боротьби за нашу волю. Це книга Петра Шкраб’юка “Попід Золоті Ворота: шість елегій про родину Калинців” (друге видання). Герої книги бесідує, промовляють добротним словом автора, бо в минулі часи, як писала Ірина Калинець, слова були “затиснуті у горлі, задані в мовчання”.

І ось маємо унікальну книгу. Цей шедевр документальної прози не просто коментувати, бо він розкривається у процесі повнокровного життя, коли читаний-перечитаний, збережений у пам’яті. Відчуттям всесильності, правдивості слова переймаєшся до глибин серця, бо текст вражає фундаментальною мудрістю, знаннями, об’ємом опрацьованого матеріалу і спонукає пам’ятати і знати те, що формує духовний світ людини.

А що знаємо про Ігоря Калинца? Автор книги ёмко написав у передмові: “Отже, маємо Калинца-поета і Калинца-громадянина. Ці величини рівнозначні. Вони й творять оту — недосяжну для інших — цілісність... Храм його поезії й життя сяє нині для всіх, у кого не байдуже серце й відкрита душа” (с. 6,9). Ігор Калинець плідно працює і по сей день, щоб наше життя не

Ворота пам’яті Петро Шкраб’юк. Попід Золоті Ворота: шість елегій про родину Калинців. — Львів: Сполом, 2018.

переставало у Храмі волі України, щоб, за словами автора, “стояв той храм на видноті” (с. 10) і щоб не маліла пам’ять нашого духу, зокрема про Василя Стуса, В’ячеслава Чорновола, Стефанію Шабатуру, Ірину Калинець:

Там ангел на органі грав,

в снігах ціла калина.

Були Василь там, В’ячеслав,

і Стефа та Ірина. (с. 10).

...У пам’яті ожила подія з презентації книги у місті Ходорові, де народився Ігор Калинець. Підходить до пана Петра шляхетна пані, вчителька (за статистикою жінки читають більше) з чоловіком, і мовить до нього: “Стань на коліна перед отим мужем! Написати таку книгу — під силу великому митцеві і патріотові України”.

Тож відчинімо ворота пам’яті книги... Обнімімо думками події і образи героїв книги (не може цей шедевр літературної публіцистики назвати книжкою)...

Елегія перша — “Між тишею і громом” — ретроспективно провадить у добу Визвольних змагань 1917—1921 років, відтак у період боротьби ОУН та УПА, яка була

потужним стимулом для духовно-ідеологічного формування шістдесятників, на-самперед Ірини та Ігоря Калинців, їхніх знайомих і побратимів. А також стимулом для їхньої творчості.

Елегія друга — “На перехресті трьох світів” — це літературознавчий аналіз поезії Ігоря та Ірини Калинців у контексті співвідношень світу язичницького, християнського і безбожного.

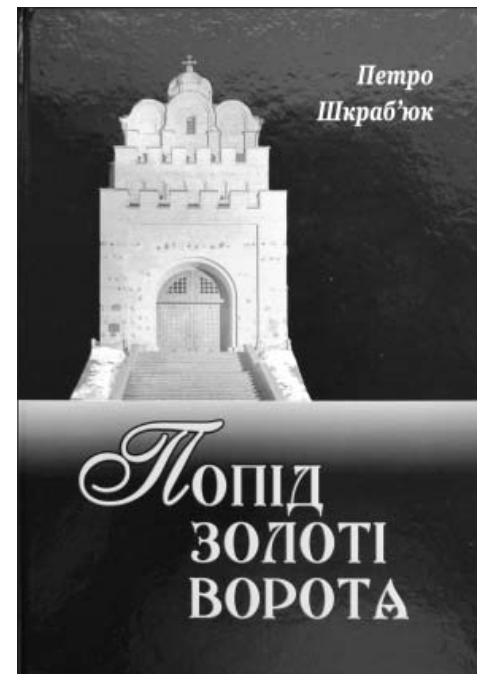
Елегія третя і четверта — “Друге полювання” та “За дронтами” — говорять самі за себе. Йдеться про другу хвилю обшуків, арештів, допитів, судів та ув’язнення Ірини, а згодом Ігоря...

Не менш важлива елегія “Після бурі”. Вона — про “контрасти волі і неволі”. Тобто про пошуки подружжям Калинців роботи після дев’ятирічного ув’язнення, “взаємини” з КДБ — і знову ж таки про літературну творчість та міжнародне визнання.

Елегія шоста — “Скресіння”, так само промовиста. Бо вона — про національне піднесення наприкінці 80-х років ХХ ст., відновлення Української Держави... В цих доленосних подіях Калинці взяли найактивнішу участь.

Книга цінна тим, що автор скрупульозно опрацював приватний архів Калинців; судові справи, які зберігаються в СБУ, і численні публікації в періодиці — в Україні і за її межами. Колориту книзі надають живі розповіді-спогоди Ірини Калинець, Стефанії Шабатури, Ярослава Лемика... Всі трое вже відійшли у вічність, і їхня “усна історія” особливо хвилююча та переконлива.

Назагал книга “Попід Золоті ворота” не тільки про родину Калинців. Вона охоплює весь дисидентський рух в Україні, наводить безліч імен борців з червоним тоталітаризмом. Про таких Петро Шкраб’юк пише у статті “Перед лицем отих, що впали, або Погляд з відстані двадцяти літ”, ілюструючи її своїм віршем “Заклинання” (с. 485—489):

Петро
Шкраб'юк

Попід
ЗОЛОТІ
ВОРОТА

*Перед лицем отих, що впали,
Що перебули кримінали,
Ламали тюрем всіх стовпи, —
О пам’яте моя, не спи!*

*Перед лицем отих, що будять,
Неправду — студять, кривду — судять
І кличуть у державну вись, —
О пам’яте моя, зведись!*

*Не спи! Зведись мірилом суцим
І перед духом невмирущим,
Сказавши спокою: прости! —
Свій дух і пам’ять освяти!*

Так, пам’ять — сльоза, як весняна роса, нею живемо вдень та вночі. Пам’ятаймо про тих, “які помученицькому і водночас тріумфально пройшли “ПОПІД ЗОЛОТІ ВОРОТА” (с. 486)... Живемо у вічності, і правда провадить нас до вічності... Пам’ятаймо вдень та вночі, бо “Іхня хода *попід Золоті Ворота* триває...” (с. 489).

Р. С. Це лише спроба делікатно доторкнутися до сторінок книги. Гадаю, що літературознавці, читачі-патріоти ще скажуть своє вагоме слово — текст книги заслуговує нашої найпильнішої уваги, бо ж Петро Шкраб’юк як письменник і науковець (доктор історичних наук) також аристократ духу і дії, плугар ниви слова-життя української літератури.

Ганна ДЕНИСКО,
журналіст, м. Полтава

Обереги для нації — на кінчику голки

Наприкінці травня полтавські вишивальниці передали Шевченківському національному заповіднику в Каневі плід своєї дворічної праці — 33 вишиті портрети Кобзаря і його вигадані цитати. Проектів “Образ і слово Кобзаря у вишивці (галерея портретів та цитат Т. Г. Шевченка)”, з яким вони об’їхали всю країну, люди дали назву “П’ята подорож Кобзаря Україною”.

Початок цьому проекту поклато знайомство на одній із виставок у Гадячі двох творчих людей — майстрині фріволіте, вишивальниці, поетеси, полтавки Катерини Калініченко і Григорія Кисіля, заслуженого майстра народної творчості, викладача Гадяцького коледжу культури і мистецтва ім. І. П. Котляревського. Григорія Кисіля називають “золоторуком проєктантом”, бо він видав п’ять альбомів “Українська вишивка” зі схемами вишивання хрестиком, причому ще без використання комп’ютерних технологій.

Організаторка і координаторка проекту “Образ і слово Кобзаря у вишивці (галерея портретів та цитат Т. Г. Шевченка)”, активістка Полтавського громадського Шевченківського комітету Катерина Калініченко розповідає:

— Григорій Олексійович Кисіль — унікальна, талановита, неординарна людина, справжній Майстер. Тож коли він після кількох років знайомства написав мені листа і запитав, чи не можна організувати вишивальниць і втілити у вишите життя його книгу портретів Тараса Шевченка, ця ідея запала мені в душу. Полтавські вишивальниці з ентузіазмом поринули у проєкт. Народний депутат України Юрій Бублик сказав: “Усе українське мені дороге і рідне. Допоможу з тканиною і нитками”. Праця пішла швидко й гарно. Ми консулювалися з паном Григорієм, чули слова підтримки, поради, як підібрати кольори тощо... У грудні 2017 року порадували Григорія Олексійовича повідомленням, що буде вишита вся його книга “Портрети Тараса Шевченка”, а ще вимережуємо на полотні афоризми Великого Кобзаря. Наш Учитель дуже зрадив. 25 грудня розробив титульну сторінку. А 2 січня 2018 року його донька повідомила сумну новину: душа Григорія Олексійовича відлетіла в ті світи, де й Тарасова... Утішає лише те, що Майстер скінчив свій земний шлях, знаючи, що його книга буде втілена у вишивку не на сто, а на двісті відсотків. Далі ми вже спілкувалися з доньками Григорія Олексійовича, які продовжують його справу в Гадяцькому коледжі...

Слухаючи пані Катерину, я подумала: якщо творити вишивану історію життя і творчості Тараса Шевченка взялися аж 70 талановитих вишивальниць з Полтавщини, 7 майстринь з Канівщини на чолі з Вірою Носенко і один вельми шанований вишивальник — Василь Ярощенко, який вигадував пам’ятник Тарасові у Каневі, — це ще одне яскраве свідчення того, що слово Кобзаря потрібне нам, як повітря, — щоб жити в злагоді й любові до України, і як меч — щоб захищати її від тих, хто кує нам нові кайдани на зміну тим, які ми розірвали після століть неволі й жертвної боротьби.

Ніколи не забуду тих почуттів, які викликали у мене знайомство з цим унікальним проєктом під час його презентації у Територіальному центрі соціального обслуговування Шевченківської у місті Полтаві районної ради. Коли читаєш “Кобзар”, образ Тараса Шевченка постає різним — ось він ніжно замилувався красою рідного краю, ось гнівний чи саркастичний, бо йдеться про ворогів України, а то — у розпачі від того, що сини його народу стають рабами, підніжками, гряззю москви, а ось знову — непохитно твердий у вірі в перемогу добра над злом... А коли все це

звучить, випромінюється барвами одночасно — відчуваєш такий потік духовної енергії, що ладен і сам гори звернути, незважаючи на тугарліг чи присутність між твоєю народом “хакнутих тварин”, — новий термін на позначення того явища, про яке Тарас Шевченко писав: “московсько блекою у німецьких теплицях заглушені...”

Презентація вже готового проєкту відбулася 21 травня 2018 року у Полтавському краєзнавчому музеї ім. Василя Кричевського. А з липня того ж року вишитий Шевченкою поїхав Україною. Львів, Володимир-Волинський, Рівне, Тернопіль, Івано-Франківськ, Ужгород, Хмельницький, Вінниця, Одеса, Київ, Дніпро, Запоріжжя, райцентри Полтавщини — хоч би де бували, скрізь цю унікальну виставку-проєкт зустрічали із захопленням.

— В Ужгороді голова місцевого Союзу Українок назвала наш проєкт “П’ята подорож Кобзаря Україною”, — розповідає Катерина Калініченко. — Три подорожі Тарас Шевченко зробив за життя, четверта — то повернення його праху в Україну, і п’ята — у наших вишив-

сях Кобзаря в Україну, зустрічаючись з українською діаспорою та тими росіянами, які знають і цінують творчість Шевченка.

2016 року у музеї передали рушник “Зоряний шлях Тараса”, на якому вишили портрети наймолодшого Тараса — з “Кобзаря”, і найстаршого — з “Букваря”, а між ними — зоряний шлях. Обрамилла цей оберег Катерина Калініченко плетивом фріволіте.

Але ці талановиті жінки, як і патріоти-чоловіки, котрі їм допомагають, і дня не проживуть без творчості.

— Коли ми подарували той рушник і поверталися додому, голова Полтавського осередку Товариства політв’язнів і репресованих, правозахисник і невтомний волонтер Анатолій Банний мовив: “Що ж це ми з порожніми руками? Започаткуймо щось таке, щоєднало б Україну!” — розповідає Зоя Коваленко, правозахисниця, рухівка, просвітянка і одна з найактивніших вишивальниць. — Так і народилася ідея оберегу, на якому портрети Тараса Шевченка й Івана Франка, герб, обриси нашої держави... Я взяла на себе розроб-

ках. Пам’ятаються слова священика Православної церкви України, який нас благословляв: “Тарас Шевченко борювався словом. А ваша зброя буде на кінчику голки”.

Ця подорож Тараса Шевченка Україною була б неможлива без жертвних зусиль чоловіка пані Катерини Григорія Калініченка, який своїм скромним автомобілем, який вони ніжно називають Равликом, перевозить з дружиною роботи вишивальниць з міста до міста, живе цим проєктом так само, як і вона. Жіноча рада України, до речі, удостоїла його своєю нагородою — єдиного чоловіка на всю Україну, і то справді заслужено.

Бажанням Григорія Олексійовича Кисіля було, щоб проєкт фінішував на Шевченківській горі у Каневі і залишився там у музеї, що вишивальниці і зробили.

Це не перший дарунок вишивальниць Полтавського краю музеєві в Каневі. 2011 року вони передали сюди оберег “Скорботний шлях Великого Кобзаря”, на якому було вишито населені пункти від Петербурга до Канева, через які пролягла посмертна дорога Шевченка в Україну у травні 1861 року. Керівником цього проєкту була Зоя Коваленко. Полтавська делегація з цим оберегом проїхала весь

кту та координацію проєкту. Вишивали оберег люди з усієї України — хтось більше, а хтось, як наші бійці на передовій, встигали покласти на полотно кілька хрестиків, але проєкт “Україна всіх єднає” справді став оберегом. 18 разів він був на фронті. Ті воїни, котрі вишили свою часточку загального малюнка або хоча б торкнулися оберега, усі втіли під обстрілами російських окупантів. Тому що кожен, хто вишивав, вкладав сюди свою енергетику, своє палке жадання єдності народу, без якої нам не вистаєти у нових випробуваннях, що їх світові готують параноїки путлери.

Долучилися полтавські майстрині і до проєкту, започаткованого в Тернополі, — “Рушника миру і єдності”, де на 12 з половиною метрах полотна свої типові узорі мережать вишивальниці з усіх областей України і 20 країн світу, де є чисельна українська діаспора.

— Це щось неймовірне! Рушник перетворюється на таку красу! Це справді те, що нас усіх єднає! — каже Зоя Коваленко.

А тепер на черзі у полтавських вишивальниць ще одна богоугодна справа: рушнички-божнички для Святомиколаївської церкви. Ця церква дуже дорога свідомим українцям Полтави, бо навіть по

Зоя Коваленко (друга ліворуч) і Катерина Калініченко (друга праворуч) з учителями Полтавської загальноосвітньої школи №7 ім. Т. Г. Шевченка під час презентації проєкту

Другій світовій вона ще залишалася практично українською, автокефальною — завдяки світлій пам’яті отцеві Павлові Бойку.

...Захоплення відвідувачів виставок, слова подяки, а в багатьох — сльози зворушення — це найдорожчий подарунок для невтомних майстринь красивого і вічного, які подарували рідному народові п’яту подорож Кобзаря Україною. У Львові стала така зворушлива подія: Петро Франко, почесний голова Всеукраїнського товариства політичних в’язнів і репресованих і голова його Львівської організації, письменник, дослідник історії боротьби за Волю України, зняв свою відзнаку за участь у національно-визвольній боротьбі і передав Катерині Калініченко...

Мріяли вишивальниці, щоправда, про те, що проєкт “Образ і слово Кобзаря у вишивці” буде занесено в Книгу рекордів України, і до того йшлося, але коли одержали повідомлення, що мають заплатити 15 тисяч гривень, то вирішили, що таку суму якби й зібрали, ліпше віддати її на фронт чи ниток закупити, а не витрачати на аркуш паперу, хай і приємний для гонору. А ось ідею присудження Григорієві Кисілеві посмертно Шевченківської премії вишивальниці ініціюють і сподіваються на підтримку громадськості Полтавщини і Канівщини.

Ось такі вони у всьому, майстрині-патріотки, для яких понад усе — Мати Україна, глибинні корені її культури і її майбутнє. Усіх активних творців Полтавської вишиваної Шевченкіани у газетному матеріалі, ясна річ, не назвати, згадаємо хоча б кілька імен.

Основним центром роботи вишивальниць над проєктом була творча майстерня бібліотеки-філіалу №7. Завідувачка філіалу Людмила Заливча теж буквально жила цим проєктом, а її ненька, 78-річна Віра Юхимівна Бардакова із села Землянки Глобинського району — батьківщини Раїси Кириченко — вишила чудову портретну композицію.

Віра Сергіївна Гордівська та її донька Світлана Гагієва вишили чотири роботи від родини. Нині Світлана захищає Україну як воїн, але коли буває у Полтаві, то приходиться на зустрічі з посестрами-вишивальницями, які пишуться нею.

Хоч би які життєві скрути випадали на долю полтавки Марії Серикової, але вона з донькою Анею активно долучилися до проєкту.

Створили свої шедеври, незважаючи на тяжкі недуги, Світлана Шило з Диканьки і Наталія Бойко з Полтави. Світлана Кириченко із Соколової Балки вишила портрет Шевченка не лише для проєкту, а й другий на подарунок бібліотеці-філіалу №7. Душа пані Світлани відлетіла у вічність, але її майстерна робота і далі даруватиме українцям духовну силу і віру в те, що буде правда на землі.

Майстерно і рекордно швидко (за десять днів) вишила портрет Шевченка полтавка Віра Забора. Пані Зоя Дацько з власної ініціативи вишила портрет, що вже був у роботі в інших вишивальниць, і його подарували Департаменту культури і туризму Полтавської облдержадміністрації, який підтримував проєкт. Також вишивальниці вляччі за підтримку Центрові народної творчості, Полтавському краєзнавчому музеєві ім. Василя Кричевського, Товариству політв’язнів і репресованих, Народному Руху України, Союзу Українок, видавництвам “Дивосвіт” і “Копі-центр”, народному депутатові Юрію Бублику.

Отже, 22 травня чисельна полтавська делегація здійснила заповітну мрію Григорія Кисіля — передала галерею вишитих портретів і цитат Кобзаря музеєві на Чернецькій горі у Каневі. Цю урочисту подію і саму виставку бачили гості з усіх куточків України і світу. Різними мовами у книзі відгуків вони висловили захоплення творінням рук і серця полтавських і канівських вишивальниць.

...Красу не передати цифрами. Та вдумайтесь лише: майстрині поклали на полотно 4,5 мільйона хрестиків! Якби їх викласти в один ряд, вишита лінія простяглася б на 7500 метрів. Витрачено на вишивання 54 тисячі метрів ниток. Презентуючи проєкт, проїхали Катерина і Григорій Калініченки 9 тисяч кілометрів (відбулася 31 презентація), провели 90 днів поза домом. А квартира їхня і далі залишається майстернею, як усі ці роки, коли тут роботи збирали, прали, крохмалили, прасували, готували до взяття в рами, виготовляли “кожушки” та “кожушили” для збереження при транспортуванні і т. ін.

...Іван Франко якось сказав, що вишивка хрестом — це молитва без слів. Молитву полтавських вишивальниць за рідну землю, за вірних її синів-захисників, за єдність нації почула вся Україна. Нових вам перемог — кінчиком голки, що впливає в душі українців силу і любов!

Письменник Олександр Дяк: «За Слово варто боротися!»

У Львівському палаці мистецтва відбулася урочиста церемонія вручення нагород переможцям IV Обласної (якої — Всеукраїнської) літературної премії імені Катерини Мандрич-Куйбиди. Після її закриття розмовляємо з письменником, заслуженим діячем мистецтва України, головою журі цього загального і потрібного Конкурсу Олександром Дяком, заступником голови Львівської обласної організації НСПУ.

— Олександр, як виникла ідея літературної премії імені Катерини Мандрич-Куйбиди?

— Кілька років тому друзі, родина Катерини Мандрич-Куйбиди, громадсько-політичні організації перейняли ідеєю відзначення 90-річчя від дня її народження. Дві пропозиції виявилися найсуттєвішими: видання її творчої спадщини (яке видано тритомним поетом, до чого найбільше доклався син п. Катерини — відомий суспільно-політичний діяч Василь Куйбіда) і воєн сподобалася ідея за-

Олександр Дяк і Богдан Зайняк

початкування літературного конкурсу на патріотичній поезії її імені. І раз я вже озвучив цю думку, то вирішили, що втілювати її в життя личить саме мені. Згаду до допомоги в організаційно-юридичних питаннях п. Петра Колодія — тодішнього голови Львівської обласної ради, який легко переконав депутата у тому, що така премія, особливо в часи війни Росії з Україною, вкрай необхідна. З часу за створення Конкурсу став ще й всеукраїнським. А з перших його кроків ми оголосили наше кредо — "літературно-патріотичний рух".

— **Лозунгом чого ж буде конкурс Катерини Мандрич-Куйбиди?**

— Катерина Мандрич-Куйбіда — багатолітній в'язень радянських концтаборів, як зв'язкова УПА була за суджена до десяти років позбавлення волі. Позна йомився і з приятелем в'язня наприкінці вісімдесятих минулого сторіччя. Таких, як вона — простих і героїчних водночас, в історії визвольних змагань чимало. Але є в ній щось особливе. Це великий літературний, поетичний дар, феноменальна пам'ять. Вона — пісенна енциклопедія визвольних змагань і водночас — носій величезного обсягу народно-пісенної творчості. Я люблю її і поважаю ще й за те, що довірила мені свою рукописну поетичну творчість — і це в далекі, ще радянські, часи кінця вісімдесятих. Відтак підготував з власною передмовою її першу поетичну добірку. І коли з'явилася можливість опублікувати, зробив це у часописі "Жовтень". Відійшла в інший світ 14 березня 2004 р. і похована у Львові на Личаківському цвинтарі.

— **Важливою є серед інших, громадська складова сприйняття Конкурсу?**

— З перших днів існування Конкурсу увага преси, письменницького середовища, громадськості була дуже великою. Адже ми задекларували увагу на найкращі зразки поетичної творчості українського письменства, основу яких становлять поезії громадянської тематики. Виринула на поверхню літературна праця й мазознанки, проте дуже талановитих і патріотичних письменників. Достатньо назвати імена поета і політика з Жерсона Миколи Василенка, який у нашому Конкурсі отримав другу премію за 2016 рік. А ще щороку за результатами конкурсу ми видаємо Антологію патріотичної поезії, куди входять вибрані твори лауреатів і варті уваги фіналістів. Отже, маємо вже видавничий ужиток — тритомник Конкурсу.

— **В якій частині допомоги надають інституції?**

— Так. Тісно співпрацюємо зі Львівською обласною владою. Спільно з нею утвердили нагородний фонд для переможців — сьогодні

лише і стосовно професійної, визначальної літератури — не на краще. Переважно знають, масово читають твори письменників, а б сказав, рухливіших за інших, більш пристосованих до викликів зглобалізованого світу, — тих, що "вміють жити" за міжнародні гранти, а отже, і писати "на замовлення". А є великі таланти, які не вміють і не хочуть "працювати літками", просто творять майбутнє української літератури.

— **Що скажете про молодість і творчість? Як відчувають молоді та дітвота потребу жити літературою?**

— Ми започаткували окрему номінацію і назвали її "Молода надія". Цього року "прогримів" молодий талановитий львів'янин Назар Даннишин, а торік — Сергій Сиваченко з Житомирщини. Тож про молодість ми дбаємо і не забуваємо. Зрештою, ми все це затіяли для їхнього ж щасливого майбутнього.

— **Хто ж переміг у любавському, червоному, Конкурсі?**

— Першу премію отримала Ольга Яворська зі Львівщини, другу — Юрій Хмелевський з Вінниччини, а третя — Ірина Бовк.

— **Як виникла ідея нагородити "Тордість надія"?**

— Номінація "Тордість надія" — це вже моя гордість. До створення цієї номінації мене підштовхнула пропозиція долучитися до проекту увічнення пам'яті політв'язня-письменника Ірини Сенки. Ця жінка жила зазнала російсько-імперських поневірянь сумарно аж 34 роки і не зламалася. Я брав участь у численних вечорах її пам'яті передумав як бард, виконуючи власні пісні на її вірші. Тож вона і стала володарем цієї номінації в найперший рік існування Конкурсу. Журі було одноставне у своєму виборі. А почесний диплом став експонатом краєзнавчого музею районного Борислава, де Ірина Сенка дожила свій вік на цій землі.

Спільнував Богдан ЗАЛИЗНИК, керівник прес-центру ЗНЦ НАН України і МОНУ, м. Львів

Унікальний конкурс

Євген КОПЦОВА
Фото автора

В актовій залі Київської міської державної адміністрації відбулася 19-та церемонія нагородження переможців Міжнародного відкритого літературного конкурсу "Коронація слова".

"Коронація слова" — конкурс романів, п'єс, кіносценаріїв, лібретто, лібретто та творів для дітей, який започатковано 2001 року. За роки існування конкурсу створено 48 фільмів за сценаріями його учасників. Серед них є стрічки, які зробили перемоги на всеукраїнських та міжнародних кінофестивалях. У виробничій перебуває 65 фільмів. Творчі багатоваторів "Коронації..." вичаюють сапльбною програмою. Видано багато нових романів, поставлено 37 п'єс.

Метою конкурсу є підтримка новітньої української культури, пошук нових імен, видання найкращих романів, стимулювання підтримки сучасного літературного процесу, кіно й театру і як наслідок — наповнення українського ринку конкурентоспроможною літературою, а також й театром — любовними українськими фільмами й п'єсами.

Церемонія розпочалася вшануванням пам'яті Володимира Івасюка — українського композитора-визвольця, поета, Героя України, одного з основоположників сучасної української естрадної музики, автора 107 пісень, 38 інструментальних творів, музично-драматичних спектаклів. З нагоди 70-

ліття від дня його народження конкурс разом із сім'єю Івасюків започаткували спеціальну са найкращі твори про нього.

Відомі переможці творчості, зарубіжні гості, громадські діячі, а також вірні шоу-бізнесу України:

Євген Нішчук — міністр культури України, Іванна Кіпчуніш-Циндадзе — віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Діана Попова — директорка Департаменту культури КМДА, Микола Жулинський — директор Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Василь Шкляр — письменник, Богдан Струтинський — генеральний директор-художній керівник Національної опери України, голова НСПУ, Андрій Соколов — голова правління Одеської кіностудії, Дмитро Хоробіт — генеральний продюсер ЦА, Українське радіо, Влада Лисовенко — директорка Вишгородського історико-культурного заповідника.

Також були музичні принакни Олександра Павлюка, Алісоні, Джеррі Хейл, Камелі і гуртів "Пантерас" та "Шинельні Кабаре".

Серед переможців конкурсу Наталія Дроздочил ("Шинельні з приглушеною Артемідой"), Андрій Янчук ("Заліски з Азі"), Ірина Мандрич ("Проклята Князь"), Володимир Станько ("Шинельні змійки"), Юрій Васюк ("Десять років до нашої ери"), Марія Лелека ("Степан Бандера") та інші.

Віночок добрих див від Адели Григоруц

Марія ПОРСОК, член Клубу інтелекції ім. І. Пеліпейка та РО "Просвіта"

Адела Григоруц — письменниця, член двох творчих організацій — НСПУ і НСЖУ, автор багатьох книг, лауреат всеукраїнських і регіональних премій, заслужений працівник освіти України, дипломантка Всеукраїнської програми "Золотий фонд нації" (2018) та Міжнародної програми "Українці — великий європейський народ" (2018). Дуже дорогою для неї є премія імені Марії Підгірянки (2017), яку отримала за художні твори для дітей в селі Білі Осляви, на малій батьківщині поетеси.

Вона створила неку просеки та поетичних книг для дітей. Серед її мистецьких надбань, крім казок, — коліскові, загадки, попішки, забавлянки, жмурилки, чистомовки, лічилки різної тематики. Писати для дітей — особливе покликання. Твори Адели Григоруц повертають нас у світле, радісне й безтурботне дитинство, легко сприймають-

ся дітьми і дарують малечі тепло, увагу, допомагають виявити та висловити батьківську любов. Чарівні історії вчать взаємодіримки, протистояння злу, розказують людині, що в житті може трапитися багато труднощів, але добро та наполегливість завжди їх переможуть.

Перша книжка "Казочки для Тарасика" побачила світ у 2011 році і присвячена внучкові Тарасикові. А далі вийшли друком збірки "До нас іде Миколай" (казки), "Хто мій друг?" (загадки), "Російське величчя" (казки), "На рідній землі" (поезії), "Найдорожчий скарб" (казки), "Лийся, пісенько крилата" (дитячий пісенник). У них зібрано цікаві твори про святого Миколая, Рівдо, Новий рік, Ялинку, Великдень, дитячі ігри та розваги, що друкувалися в місцевих, регіональних та столичних виданнях. Книжки, ілюстровані талановитими малюнками художника, члена НСХУ Антона Григоруца, дають можливість дітям бачити барвистий світ довкола себе.

Поліграфія дуже гарна: великий формат, щільний, крейдований папір, що не виблискує, чудовий ілюстрації, все, як у видавництвах "Писаний Камінь" та "Львів. Ліга Прес".

Адела Григоруц розповідає дітям про йне ж життя.

До дитячого пісенника "Лийся, пісенько крилата" вийшли поезії різної тематики, музику до яких написали О. Бродовський, С. Загуг, С. Крицкалюк, С. Лазован, В. Луцак, О.Третяк, О. Яцюк, які мають великий досвід роботи з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку, добре знають їхні музикальні потреби й уподобання. Вони намагалися своїми творами відчинити дітям віконечко в широкій світ української пісенності.

Книга створена з метою збагачення пісенного репертуару дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Високу оцінку пісенникові дав народний артист України, композитор Остап Гавриш.

Письменниця — частий і бажаний гість у школах, бібліотеках, ди-

тятих садках Косівщини, Вишничини, Путильщини, Верховинщини, Коломиїщини, Рахівщини, Тлумаччини, де діти читають її вірші та співають пісн.

Від таких зустрічей задоволення отримують не лише маленькі читачі, а й авторка, бо в них вона черпає натхнення для нових творів.

Тож побажаймо Адели Григоруц міцного здоров'я, щирих друзів і колег, творчої сили й на снаги на довгі роки!

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ

Юрій Мушкетик завжди весною прокидався рано. Я часто дивився з балкона на свого сусіда, який чи не шоранку виходив у буйний від квітів і кущів бузку сад. Робив зарядку. Присідав, прогинався, а то й на якусь мить застигав — задумувався, сягаючи поглядом у височінь. Його густе, сиве волосся, здавалося, дзвеніло сріблом від зливи сонячних промінців. Письменник зачудовано дивився із захопленням на цей буйношвітний світ, а я намагався здогадатися, про що він думає в ці хвилини замрій. Можливо, тоді замислювався ним роман “У пастці”, роїлися в голові думки, які письменник “відав” героєві твору Петру Максимовичу про вселенський, непорушний, вічний закон, космічну програму, завдяки якій існує та розвивається світ живої і неживої природи: “Світ створила якась сила. Нехай навіть самосила. І втручатися, намагатися міняти його — безглуздя. Я думаю, програма не гине. Тоді — світ безсмертний. Тобто в його основі — якась духовність. З неї все”.

Світ безсмертний, і Україна безсмертна, вірив Мушкетик, а людина? Смертна. Що ж, людина смертна. Та вона живе, бореться, творить заради того, щоб жила Батьківщина, щоб смертна людина робила все для безсмертя свого народу, своєї Батьківщини. Бо запорукою безсмертя рідного народу, своєї Батьківщини є творена людиною духовність.

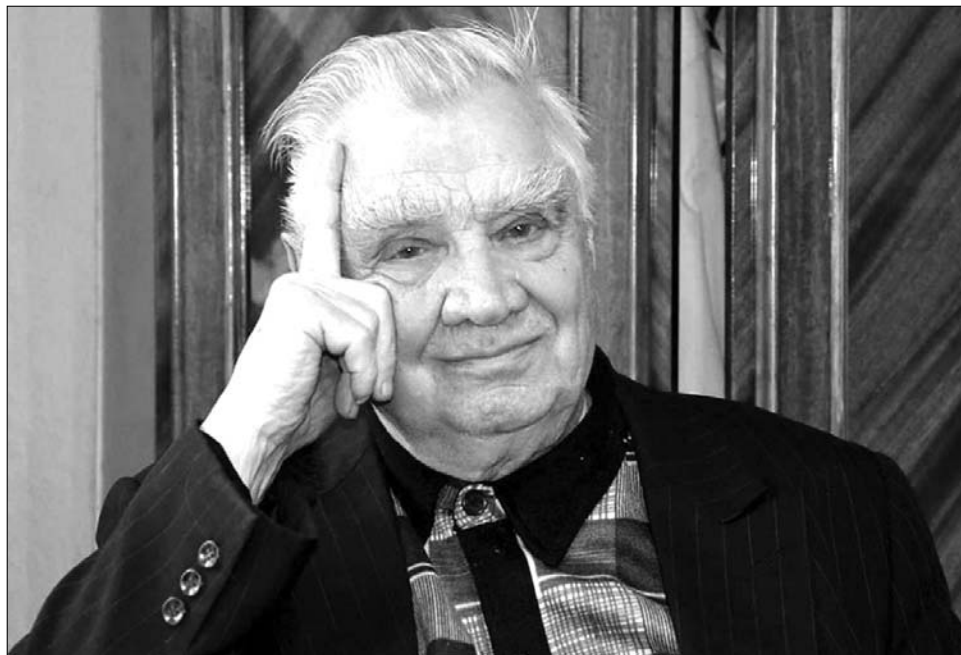
Юрій Михайлович не боявся смерті. Боявся самотності, та й то в останні місяці життя, коли не міг читати — стрімко згасав зір, писати не було змоги. Під час наших зустрічей то в мене в садку чи вдома, то в його робочому кабінеті чи на лавочці перед будинком Юрій Мушкетик часто згадував античних мислителів Сенеку, Платона, Сократа, вражав їхнім стоїчним спокоєм і мужньою поставою в останні дні і хвилини відходу за межі земного життя. Я ж намагався повернути нашу бесіду на спогади, на першоспоунки написання ним повістей “Суд над Сенекою”, “Смерть Сократа”, “Диявол не спить”. Юрій Михайлович радо “куплявся” на ці мої навершення його до своєї творчості, особливо до історичних романів і повістей. Розговорився Юрій Михайлович про повість “Смерть Сократа”, яка з’явилася друком понад 10 років тому.

— Я так і не утвердився в остаточній думці, чому цей філософ, достойний афінський громадянин, який знав, що суд буде несправедливим, що афінська демократія в його випадку чинить злочин, відмовився тікати з в’язниці, не став просити суд, щоб його вислали у вигнання, а свідомо прирік себе на смерть, — оповідав письменник.

Та ні, Юрій Михайлович знав, про це він чітко заявив у цій повісті, що Сократ не міг відмовитися від своїх поглядів, від своїх переконань, бо якби врятував своє життя втечею чи засланням, то це означало для нього зраду самого себе. Тоді він би опустив свою душу в морок, його дух би занепадав, бо як писав Сенека, “наш володар — це дух”. Античний філософ заповідав: “...Лікувати треба дух: від нього ж і думки, і слова; від нього — наш вигляд, вираз обличчя, хода. Коли дух здоровий, повний снаги, то й мова сильна, смілива, мужня; занепадає дух — валиться з ним усе інше”.

Юрій Михайлович вражав мене своєю силою духу, своїм діяльним співпереживанням тих проблем, які поставали перед Україною. Буквально в останні роки свого життя він публіцистичним пером прагнув просвітити людську душу істиною національної історії і сучасного буття. Згадую бодай ті статті Юрія Мушкетика, які друкувалися в “Літературній Україні”, в “Слові Просвіти”... Це — “Нам пора для України жити”, “Чого ми такі?”, “Є в світі Бог”, “Звідки прийшла і куди пішла Земля Русь-

Вірив: світ безсмертний

ка”, “Українці донині і присно”, “Зняти полуду з очей”, “Полуботок”, “Націоналіст”...

А хіба не заради історичного просвітлення отруєної московською блекотою суспільної свідомості писав він свої історичні романи і повісті — від першої повісті “Семен Палій”, “Гайдамаки”, до романів “Яса”, “Гетьманський скарб”, “На брата брат”, “Останній гетьман” — і це не повний перелік.

Я приходив до Юрія Михайловича то з “Моральними листами до Люцілія”, то з двотомним дослідженням Вільяма Ширера “Злет і падіння Третього Райху” — письменник просив мене щось йому почитати. Намагаючись якось його підбадьорити, я зачитав роздуми Сенеки про старість: “Так ось, завдяки моїй підміській садибі, зринає переді мною, куди не гляну, моя старість. Обнімімо її, покохаймо її! Багата втіхами вона, якщо лише знаєш, як нею користуватися. Плоди найсмачніші, коли минають”.

Юрій Мушкетик помовчав, журно похитав головою і промовив:

— Які втіхи на старості? Ще нещодавно була в мене одна втіха — писання. А зараз... Рядка не бачу.

На робочому столі біля комп’ютера лежали нещодавно видрукувані видавництвом “Фоліо” до його 90-ліття книжечки “Плацдарм. Жорстоке милосердя” і “Торнадо”. Донька Леся мені ці видання принесла якось до Інституту, але без автографа автора. Я узяв їх з собою, коли провідував ще в квітні Юрія Михайловича. Попросив підписати. Він запречливо махнув рукою, сказав: “Хіба потім...”

Здається, письменник більше в руки ручки і не брав. Ми тільки говорили. Юрій Михайлович дуже часто згадував період війни з фашизмом, про родину, особливо про матір, говорив про сучасну драматичну ситуацію, спричинену агресією путінської Росії. Мушкетик говорив про те, що тисячі і тисячі українців віками клали голови за свободу свого народу, жертвовно гинули під різними прапорами в ім’я свободи, але як тільки здобували волю, зразу ж потрапляли в пастку нової неволі. Згасала вітальна енергія, слабшала колективна воля, втрачалася спонукка до подальшої боротьби, бо високих духом, жертвоних, елітних викошувала смерть. І знову треба було окрилювати вірою народ, нарощувати націю прагненням державного самоздійснення, формувати в новому поколінні національну ідентичність, аби з’явилася критична маса провідників нації, духовне ядро народу, з якого б пульсували могутні ідейні струми національної енергії.

Це ж завдання, був переконаний письменник, постає перед нами й нині. Бо ду-

ховна і моральна деградація українського суспільства наростає, і вона во стократ страшніша за економічну кризу. Адже економічна криза, яка накрила Україну найчорнішим крилом, спричинена і агресією путінською Росією, спровокована моральним цинізмом, моральною безвідповідальністю політичної та бізнесової еліти, тими, хто, за Шевченком, заразився “криводушієм”, котрі “орють лихо, лихом засівають”, неправді поклоняються. Хоча й нещадно суворо, але справедливо. Справді, духовний і моральний стан українського суспільства критичний. Особливо вражає, навіть жахає моральна деградація тих, хто при владі, хто розкошує в багатстві, часто з цинічною відвертістю демонструє цю розкіш. Що робити? Перспективи наші сумнівні, огорнуті в драматичні “шати”. Письменник стверджував, що в цьому морозі загроз (як тут не згадати його роман “Морок”), які витворила сучасна цивілізація, крім перспективи самознищення людини, живе надія “відкрити світову гармонію і перенести її на землю, й таким чином людина самовпорядкується, самовдосконалиться, гармонізується”.

Давня, але в наш час особливо актуальна проблема моральної відповідальності людини, її дієздатності. Йдеться про зміну етичних пріоритетів, переведення орієнтирів із внутрішньої моралі, моральної автономії до моралі відповідальності за довколишній світ, майбутнє планети, до моральної дієздатності людини. На наших очах відбувається надзвичайно прискорений процес протистояння глобальної, транснаціональної, універсальної культурної потуги і національних культурних форм буття, традиційних засад і принципів життя етносу в сприятливому для збереження національного генофонду природному середовищі. І першими симптомами розмивання визначальних засад формування національного образу культури та пригнічення процесу її функціонування є духовне ослаблення людини, її моральна деградація.

Непогамована жадоба багатства, хтиве смакування розкішшю, морально не контрольований кар’єрний егоїзм, зневажливе ставлення до української мови, культури, історії, покірність прислужитися багатшому сусідові задля власної вигоди — хіба все це не викликає тривогу і обурення народу, який бачить моральне розтління тих, хто пригрівся біля урядового і фінансово-бізнесового керма і не поспішає прислухатися до пророчих застережень Шевченка:

*Схаменіться, недолюди,
Діти юродиви!*

*Подивіться на рай тихий,
На свою країну,*

*Полубіте щирим серцем
Велику руйну,
Розкуйтеся, братайтеся!..*

Хто-хто, а Шевченко мав моральне право судити цих “синів сердешної України” за те, що вони сплять у рабстві, і народ не будять від цього сну, бо сам хоча й перебував у найбільшому рабстві, проте був розкутою людиною, вільною в неволі. В його душі сяяло світло любові до ближнього, до упослідженого українця, до духовно знесиленої України, хоча вона, його душа, була вражена найбільшим болем — болем за свою убогу Україну.

Мова про самопожертву, про моральну готовність віддати життя за батьківщину не випадкова в романах “Морок”, “У пастці”, “Плацдарм”, “Біль”, “Крапля крові”, “Біла тінь”... Герої або перебувають в епіцентрі критичної ситуації, або на її пограниччі — обставини виводять героїв на грань остаточного вибору, бо настає час тотальної зневіри.

— “У кожного свій плацдарм”. Цими словами Ви розпочали роман “Плацдарм”. Кожна нація має свій плацдарм — свою землю, Батьківщину, свої національні цінності, свою славу, віру, пам’ять, дух, мораль, свої символи, перекази і легенди. Свої святині. “Палені, топтані ті святині, але вони живуть, бо вони святині. Твого Духу, твоєї Незнищенності, Пам’яті Вольного Народу, нагадують про величчя, хоч часом і гіркі минулі часи, і не дають заснути нашій Тривозі, Совісті, нашій Правді”, — звертається Ви до свого читача, до сучасника, — говорив я, цитуючи його слова з роману “Плацдарм”.

Ми ведемо тиху розмову, сидячи на лавочці навпроти будинку Юрія Михайловича. Письменник обіперся обома руками на костур, схилив голову на руки і мовчав. Я ж говорив-говорив...

— Національні святині необхідно не лише берегти, а й “оживлювати” у свідомості нації та з їхньою допомогою формувати своєрідний духовний “озоновий шар”, який би захищав націю від руйнівного вторгнення метеоритів уніфікації, стандартизації, космополітизму. Ця місія покладається на національну еліту, на “аристократію таланту” (Густав Шпет), яка й повинна створити ідеологію національного духу, нову духовну ідеологію. Ще Гегель визначав: “Держава є власне Дух народу”, переконуючи, що цей “Дух народу” має бути культурно організований і втілений у форму “нації-держави”.

Юрій Мушкетик схвально покивав головою, я ж нагадав йому про те, що він послідовно стверджував: неможливо досягти національної єдності суспільства без єдності духовної. Але духовну єдність набути вкрай важко, бо це єднання на рівні індивідуальностей, окремих особистостей, які досягли внутрішньої свободи завдяки самопізнанню, самовідкриттю. Як писав Іван Франко у вірші “Мамо-природо!”:

*І — що найвище — ми
самих себе відкрили!*

*Відкрили власну душу,
заглянули в верстат своїх думок,
свого чуття, бажання і змагання...*

Душа — це один із універсальних вимірів людини, оскільки не досягається логікою той інший, глибинний і загадковий світ, світ ірраціональний, наповнений емоціями, уявою, фантазією, почуттями, пристрастями...

Ще неоплатоніки, передусім один із найяскравіших представників цієї філософської течії Плотін, вважали, що тільки завдяки принципу еманції можна пояснити зародження і розвиток світу від Першопочатку до Світової Душі, до Духу, окремих душ і неживої матерії.

Кожна національна культура в своєму повному, елітному, вершинному вияві органічно-духовна. Творення культури —

Духоборці світла і правди

Іван ЗАХАРЧЕНКО

унікальний процес оприявлення яскравої творчої особистості, в душі якої і криється таємниця духу митця і його часу.

Креативна сила душі, її енергія є джерелом творчості, а оскільки творчість, мистецтво є ірраціональною сферою, в якій владарює уява, фантазія, пристрасть, передчуття, передбачення, то сам творчий процес є сакральним актом, “обдарований” магією езотеричного пізнання.

Культура відкриває людині внутрішні можливості духовного осягнення сфери Абсолюту — сфери зустрічі духу з духом. Духу митця, який внаслідок самоздійснення сягає у своєму творчому осянні “верховних регістрів Духу” (Сергій Кримський).

Тому нам так важливо в часи згущення сутінків у культурній атмосфері сучасності думати і дбати про життєдіяльну здатність високої духовності, про благодатну силу національної культури. Інакше як, якою силою розвиднити горизонт нашого майбутнього, який затягується полудою раціоналістично-глобалістської перспективи модернізації світу?

Неможливо вирішувати фундаментальні проблеми людського буття без нарощення духовного і морального потенціалу нації, а для цього слід національній, інтелектуальній, духовній еліті активізувати свої зусилля задля духовної реформації українського суспільства, формування духовної єдності української нації. Знову ж згадаймо філософів — Гегеля, який наголошував: саме нації є справжніми індивідуальностями в світовій історії; Канта, який стверджував, що “ідея моральності відноситься до культури”; або зазирнемо ще далі вглиб віків, а саме — до Сократа, який сформулював ідею духовності та визначив роль внутрішнього світу людини.

Мене завжди вражала активність Юрія Мушкетика, який шукав істину в собі заради духовного прозріння і морального зміцнення людських душ. Шукав у внутрішній полеміці, в пристрасних діалогах, намагаючись явити світові суперечливий драматизм історичних і сучасних подій, явищ і процесів. Пізнаючи душу своїх героїв, Юрій Мушкетик висвітлював глибини власної душі, яка, співпереживаючи, намагається творчим самовираженням очистити душі інших від усякої скверни — від жадоби збагачення, користолюбства, бездумного, бездіяльного проживання свого віку, національного нігілізму, історичного безпам’ятства, — та відкрити приховане в глибинах душі світло. Те світло — сила духу, завдяки якому й виходить людська душа з мороку, пітьми, виривається із пастки моральних компромісів на плацдарм національної віри й відповідальності та своїм духовним світлом розганяє морок у інших душах, долаючи зло.

Письменник творив гостроконфліктні, драматичні ситуації для того, щоб вийти на якість однозначне розв’язання ситуації, на моральний присуд чи авторське заперечення зла. Він проникав обережно, з особливим тактом у глибини духовного ества людини, аби не травмувати душу, аби не втрутитися авторським судженням, своєю емоційною реакцією в органіку самоздійснення характерів і конфліктів.

...Як жаль мені, що я вже не побачу з балкона патріарха української літератури, який усміхається чистому весняному ранку, задивленим у небо соснам, пишним, мов кетяги винограду, гронам білого і рожевого бузку. Все-таки я думаю, що для Юрія Михайловича вік похилий був приємним, бо вповні був заповнений творчістю крім, мабуть, останнього року, коли хвороби і втрата зору обмежили його дивовижну творчу енергійність. Але дух його був бадьорий, упевнений, а розум тверезий і світлий. Покинув цей земний світ патріарх української літератури з вірою в безсмертя цього світу, в основі якого, вірив він, має бути духовність.

Читаю, а зміст віршованих творів легко вловлюється і западає в душу, стає близьким і зрозумілим. Не виникають сумніви, в багатьох поезіях знаходжу таке, що розчулює образно змальованими картинками минулого життя, яке надто схоже з нашою сучасністю. Давноминулі реалії, що вражали душу поета, ім’я якого Теодор Агріппа д’Обін’є (1552—1630), і нині вплинули на мене. Ниті чуттєвого, що зв’язують віки, не розриваються, а зберігають свої поняття і мотиви, бо те, зловісне, що було вчора, скажімо так, проявляється і сьогодні у буднях нашого життя. А живе пророче слово, мов знамено, єднає і гуртує людей, намагає їх покликком до боротьби:

*О мати-Франція! О земле гіркоти!
Ні, не земля, а прах: і як посміла ти
Назватись матір’ю, втішаючись синами
Своїми — й душачи їх власними руками!
Піднявсь на брата брат, жада кривавих
гриць:*

Вже лона твого плід — на полі бойовищ...

Оці строфи узяті з “Трагічного поема” Агріппа Д’Обін’є, читаючи які, дивуєшся, ніби це роздуми не про Францію з її тодішніми проблемами, а про нашу Україну, про її тяжку і безутішну долю: “Тут кров невдана, убивства незліченні, / Тут грає смерть сама на ешафоті-сцені...”

Оці рядки, як і попередні, наповнені болючими роздумами, де кожне слово вагоме і сміливе. Саме такої мислимої розкутості не вистачає нашим віршувальникам. Хіба вони не бачать чи не розуміють, у якому становищі перебуває країна? Чому ж вони мовчать? Їхнього голосу чекають зневолені, аби розбудити закляклий дух, збдьорити притлумлену національну гордість.

А що бачимо насправді? Цілі ширти нагромаджено віршованого дурнослів’я з комуно-більшовицьким римуванням, від якого несе духом зоприлого листя. Тоді зробимо так: замість “О мати-Франція...”, поставимо “О мати-Україно” і читаймо за змістом. Виникає важка картина нашого життя, що холодить душу: де лютує зло, де грабують, знищують і розривають, мов звірі, жертву — Україну. Задіяний апокаліпсис прирік невинних на терпіння і болісне волання душі, що прагне добра і правди.

Поети минулого відрізняються від сучасних тим, що вони не знали більшовицького тотального соцреалізму, чума якого завдала великої шкоди суспільству. А тим, хто складав хвалебні опуси, слід покаятися, що в часи кривавого диктату отруйним пійлом брехні й догідливості псували людину. То великі гріхи, все фальшиве і безчесне отуплює людей, змінює їхню свідомість, тоді вони покійно тягають ярмо або догідливо служать кривавому монстру.

Тільки любов до правди і Господніх чеснот наповнювали Агріппу д’Обін’є духом мужності, аби написати оці поетичні строфи, де висловлено глибокий докір можній аристократії: “Ви, можновладці, ви, дорадці між князями, / Що граєте добром і людськими життями. / Неважко прочитати на вашому лиці — / Законопродавці ви чи христородавці? / Кривоприсяжники дволикі і зухвалі, / На ваших терезах — аж надто різні шалі, / Сквернять вони земну, слізьми залиту твердь, / Бо діло ваших рук — руїни, кров і смерть”.

У цій цитаті чується наш час закланних і непорядних правителів, що на багатій землі, замість щастя, добра і миру вчинили “Руїни, кров і смерть”. Такі злочиння заслуговують осуду й карі, але наші пііти, що штукарять вірші, навіть не заїкнуться, аби зграю владних пожирателів обезголовити праведним словом.

Та співці минулих часів подають нам гарний приклад, аби вшент, зневаживши страх, поквитатися з лиходіями. Україна

У журналі “Всесвіт” за 1975 рік натрапив на добротні розсипи перекладацької поезії, авторами якої є поети європейських країн XVI і XVII століть. Поетичні твори, де праведно і талановито вмотивовані історичні події людського життя, де дух минулих епох не зникає безслідно, а живе у часі вічності, зберігаючи свою первісну сутність. Тому такі твори й нині бентежать душі людські, захоплюють читацьку увагу, є вінцем безсмертя, що освячене розумом і серцем поета з високою ознакою людяності і гуманності.

зморена і пограбована, не зведеться; усе, що приносило людині краплину добра, радості, певності і здоров’я, топчуть, знищують і демонтують. Для кого вони так стараються?

Подякуємо французу, що за наших піітів макулатурного штибу створив розумне і натхненне поетичне слово, яке окрилює духом відваги, яку й ми, правда, проявили на Майдані, де гриміли смертні бурі й кресали блискавиці народного гніву і помсти. Там з нами був і наш поет — Тарас Шевченко! А теперішніх було не чути.

Тому ті, хто нині бавляться і пускають поетичні бульбашки, нехай візьмуть собі за порадку Мартіна Опіца (1597—1639) з Німеччини, який у своєму сонеті “Між бідувать, страхів, скорботи і осмути...”, радив собі зневіреному: “О музо, пожалій! Дай інших, дужих слів, / А ні — тоді звели повік мені мовчати”. Ця порада корисна і для теперішніх “інженерів людських душ”. А їх доволі, тому з жалем сприйняв інформацію, що 75 % членів НСПУ — натуральними графоманами. Це багато! Забур’яненість глушить усе культурне й корисне. Хоча, коли квітують бур’яни, бджола бере з них нектар. У природі, мабуть, як і в житті, потрібне усе, що приносить якусь користь. Але ми горді тим, що маємо свого Пророка і вірного глашатая всіх наших бід і тривоги.

Сумлінно вдячний Мартіну Опіцу за цей сонет, що має проникливе і бентежне звучання: “Між бідувать і незбагнених кар нестямної доби, / Коли конає люд — що хоч йому роби, — / І землю засіва родюче зерно скрути, / І можна зло в добро безкарно обернути, / І правда тріпотить під чоботом злоби...”

Справжні поети, такі, як Мартін Опіц, не мовчатимуть і не славитимуть тиранів, що кривдять і заганяють люд у нетрі бідності, а закликатимуть, спираючись на власні сили, боротися за правду і волю.

Якщо взяти світову літературу за певні історичні періоди, то ніде стільки не було зламаних і покірних митців, як у часи більшовизму і сталінщини. Сьогодні теж препаскудне становище, не лише на літературному фронті, погляньте, як люто і злочинно мордують Україну оті, що пройшли школу комунізму. Тому у нас не було потрібних умов для появи Теодора Агріппи чи Мартіна Опіца, який був талановитим ліриком, виразником світлх інтимних почуттів і духовної скорботи:

*Часу не гаймо, любя.
Життя летить.
Затримка — завжди згуба,
А юність — мить.
Нечутною стопою
Втече краса,
Заблісне сивиною
Твоя коса...*

Мабуть, печальною була доля Мартіна Опіца, коли в 41 рік пішов з життя. Але для нас він, що у кількох віршах відкрив себе і свій болючий світ тривоги, залишився людиною добропорядною, бунтівливе серце якої було наповнене любов’ю і вірністю. У вірші “Слово розради на лихоліття війни” він показав себе надпотужним поетом, що сам, зазнаючи гіркоти, втішав і розраджував інших: “То горе, то біда — не вільно й відітхнути. / За що припало нам цей біль терпіти лютий? / Адже прочани ми, хоч безліч маєм справ. / Сьогодні топчем ряс — на завтра й слід пропав. / Так отрясаймо прах, підноссьмося душею / Над задрістю, над злом, над підлою землею. /

Щоб не дрижали ми в остиуді та в жару, / Мов діти боязкі, уздрівши мошкару”. Далі він колючим словом побиває ворога, чимось схожим на нашого, що руйнує і криє вавить землю: “І хату, і палац зруйнує ворог клятий, / Але відваги мур він не проб’є з гармати, / Він опоганить храм, окраде знов і знов, / А чистота твоя — для святощів покров”.

Талановиті поети, що зазнали гоніння і бідувать, чулі до неправди і людського горя. Вони мудрим словом допомагають жити, виживати, думати, мріяти чи розумно зладнати своє життя. Їхня творчість була для людей духовною наукою і опорою, оберігала традиції, звичаї, вчила любити і шанувати священні закони моралі, аби зробити цей світ людянішим і світлішим.

Та все розпалося, природні резерви земного умиротворіння руйнувалися, людині нема спокою, хоча вона й побувала на інших планетах, але оті мандри не стали еталоном для культурного відродження і морального вдосконалення. Відчувається зловісний вплив сатани, якому не потрібні ані краса, ані любов, ні народження, він не хоче, аби панувало добро, радість, щастя і духовна гармонія, якої прагне душа. Йому, свавільному, потрібні наші муки і болі.

Англійо, мабуть, теж лихоманило за часів поета Джона Мільтона (1608—1674), коли він, мов ужалений розпачем, звернувся до “Його яснорозумності генерала Кромвелля у травні 1652 р.”:

*О Кромвеллю, народу поводири!
Ти нас крізь злигодні війни провів,
Крізь хмари наклепів, що ворог звів,
І славний шлях проклав до правди й Миру.*

Тарас Шевченко сподівався на Вашингтона, та не збулося. Земля, стоптана ворогами, не народила нам такого. Нині хотілося б мати свого Кромвелля, аби нас “крізь злигодні війни провів до правди й миру”. Та не з’явиться Кромвель. Слуги мамони, що окупували країну, — вороги кромвелів. Вони, ненаситні, володіють шаленим капіталом і множать його, усе хапають і тягнуть, мов ховрахи, і ховають в офшорних норах, як змогу володіти світом.

Джон Мільтон — поет високого обдаровання, він ніби передбачив наше катастрофічне становище, зготував і залишив нам мудру пораду:

*“Тож прокидайтеся і мерці
повстаньте,
Чи падшими лишайтесь навек!”*

Глуха і безраднісна дійсність, коли не озвучена бойовим словом поета, що закликає стати на проу з лиходіями. Бо там, де верховодять злодії, нема національного пробудження, зате багато фальші, бруду і здириництва, там ніколи не з’явиться щось світле, прекрасне і добре, що зворушує і обнадіює серце і душу людини.

За умов занепаду мусять лунати звичайні голоси, щоб люди не відчували себе “козлами” чи “біомасою”, а особистостями, вогонь гніву яких погасить вогонь зла. Та не чути одержимих, панує боягузливість і підлість, а поети, коли вони не втручаються у суспільні процеси, — тимчасовці. Що вони в оцю чорну годину несуть людям? Хрипливі їхні голоси не злітають у небо, а на землі вони надто далекі від гірких чаянь і сподівань народу.

То хто ж згвалтовані душі наповнить духом правди і волі?

Мудрі радили, що на шляху до Бога і правди завжди потрібно чимось жертвувати.

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка.

“Істинна благодать Божья...”

Коли в травні 1853 р. родина нового коменданта Новопетровського укріплення І. О. Ускова оселилася за місцем його служби, Шевченко відбув уже 6 років заслання, з них два з половиною роки в укріпленні. Можливо, засланець познайомився з А. О. Усковою ще в Оренбурзі 1849 р., а Шевченків біограф О. Я. Кониський навіть писав, що ще там поетові приятелі “попилювали прихилити її до бідолашного поета, таким чином, вона приїхала до форту з думками і безпосередньо самій і впливом на свого чоловіка сприяти Шевченкові”. Ця версія серйозно не підтверджена, проте справді важливим є цікаве зізнання Агати Омелянівни у листі до О. Я. Кониського, яке щільно відповідала на низку його конкретних питань щодо Тараса Григоровича, про першу зустріч із ним: “Його розумне високе чоло, велика лисина, добродушне, чесне лице, ясний ласкавий погляд надавали йому поважання і надихали до себе. Рухи його були поважні, голос м'який, симпатичний; говорив він виразно, плавно, чисто. Кожне слово його було продумане, тепле, віяло воно розумом”. Звичайно, що симпатія до Шевченка сприяла швидкому зближенню його з сім'єю коменданта. Про це, зокрема, свідчить те, що вже в травні 1853 р. Шевченко виконав два прекрасних портрети (папір, сепія) А. О. Ускової. Та, найголовніше, Тарас Григорович був із Усковими в їхній радості та великому горі. Двадцятип'ятирічна Агата Омелянівна приїхала в укріплення вагітною і вже 4 червня 1853 р. народила доньку Наталію, а за два тижні помер улюбленець Ускових трирічний Дмитро, до якого, за словами матері, Шевченко “просто листочком прилип”. У червні 1853 р. Тарас Григорович створив сповнений драматизму малюнок “Молитва матері”, зобразивши А. О. Ускову біля тяжкохворого сина (відомий з фотографії, місцеперебування оригіналу не встановлено). Після смерті хлопчика 18 червня, він спроектував йому надгробний пам'ятник і, за словами А. О. Ускової, “сам стежив за його виготовленням”. У листі до А. О. Козачковського від 30 червня 1853 р. Тарас Григорович писав:

“Я полюбив це прекрасне дитя, а оно, бедное, так привязалося ко мне, что, бывало, и во сне звало к себе... И что же? Оно, бедное, захворало, долго томилось и умерло, мне жаль моего маленького друга, я тоскую, я иногда приношу цветы на его очень раннюю могилу и плачу. Я чужой ему, а что делает отец его и особенно мать? Бедная! горестная мать, утратившая своего первенца!” (Насправді свого первістка — десятирічного Олександра — Ускови втратили ще в серпні 1840 р.).

Яким невимовно ніжним і дивовижно чутливим постає Тарас Григорович у ставленні до дитини та в пам'яті про неї! Це значною мірою пояснює й те, чому комендант І. О. Усков одразу виявив прихильність до заслання, відчинив йому двері свого дому, а з часом звільнив від муштри, дозволив, наперекір високій царській забороні, писати й малювати в комендантському саду й ховати там свої твори.

Через рік після народження Наталії, влітку 1854 р. Шевченко виконав портрет (папір, сепія) А. О. Ускової з донькою, який назавжди зберіг його захоплення “прекрасною жінкою”. В листі до Бр. Залеського від 6 червня 1854 р. він уперше передає йому поклон від неї, а впродовж року ще двічі зазначає в листах: “Агата тебе кланяется”. Почуття вдячності цій жінці за щасливі хвилини спілкування з нею пере-

Тарас Шевченко: «Я полюбив її піднесено, чисто, всім серцем...»

Продовжуємо проект, який народився з усвідомлення поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного читання”” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Нинішня публікація присвячена подробицям Шевченкової закоханості в Агату Ускову та збайдужіння до неї. Завдяки Щоденнику вони зафіксовані самим поетом, але, здається, з любовних історій Шевченка менше відомі широкому читацькому загалу.

повною поета, і в листі до Бр. Залеського від 9 жовтня 1854 р. він захоплено писав:

“Эта прекраснейшая женщина для меня есть истинная благодать Божья. Это единственное существо, с которым я увлекаюсь иногда даже до поэзии. Следовательно, я более или менее счастлив, можно сказать, что я совершенно счастлив¹, да и можно ли быть иначе в присутствии высоко нравственной и физически прекрасной женщины?”.

Свого часу С. О. Єфремов зазначав, що Шевченко, який “давно не стрівав у цій пустині хорошої інтелігентної жінки, закохався”. Сам поет зізнався в листі до Бр. Залеського 10 лютого 1855 р.:

“Какое чудное, дивное создание непорочная женщина! Это самый блестящий перл в венце созданий. Если бы не это одно-единственное, родственное моему сердцу, я не знал бы, что с собою делать. Я полюбил её возвышенно, чисто, всем сердцем и всей благодарной моей душой. Не допускай, дружже мой, и тени чего-либо порочного в непорочной любви моей”.

Справді, й А. О. Ускова свідчила, що “розмови про його сердечні почуття у нас ніколи не було: чоловік мій був людиною серйозною, Шевченко таких розмов не вів ні з ним, ні зі мною”.

Зупинимося й подякуємо жінці за щасливі миттєвості, подаровані нею Тарасові Григоровичу вже однією своєю присутністю. Бо далі він сам уже не дасть нам такої можливості. Висока поетова пристрась неждовзі взагалі пригасла. Дещо про це можна зрозуміти з відповідей, написаних А. О. Усковою на поставлені О. Я. Кониським конкретні запитання. Зокрема вона повідомила:

“Ближче познайомившись із ним, я знайшла в ньому чесну, правдиву, моральну людину... У товаристві він тримався скромно, більше любив бути в нас, коли нікого із сторонніх не було; великого товариства уникав. Карт не любив². Жіночого товариства також не шукав і майже ні в кого з сімейних, крім нас, не бував. Любові до музики я в ньому не помічала, але спів він, здається, любив; так улітку, гуляючи в саду, він майже завжди мугикав собі яку-небудь просту пісеньку...”

Шевченко часто гуляв зі мною; я була рада такому співбесідникові; ми найчастіше ходили на киргизьке, воно ж і туркменське, кладовище, яке було недалеко від городів. Тут він розбирав викарбувані на пам'ятниках знаки, — знаряддя, інструменти, з яких визначав, чим займався за життя небіжчик.

Шевченко був дуже розвиненою людиною, з чудовою пам'яттю, тому теми для розмов під час прогулянок були найрізноманітніші; вони виникали у зв'язку з кожним предметом чи явищем, що чимось привертало увагу під час прогулянки. Завдяки цьому розмови з ним завжди були далекі від місцевих пліток і давали велике задоволення.

Так прогулянки наші тривали досить довго³...”

“У нас сталося маленьке контро”

І коли ж вони припинилися? Жінка пояснила це таким чином: “Якось приходять до нас Никольський⁴ і, між іншим, в жартівливому тоні каже мені, що коли я бажаю, то він може показати мені місце, де Шевченко стоїть чи ходить, очікуючи, коли я піду гуляти і в який бік поверну, туди й він поспішає, щоб мене наздогнати. Мені було дуже неприємно чути це. Щоб одразу припи-

нити балачки, я перестала ходити гуляти. Шевченко дивувався — чому? Але я нікому не пояснила справжньої причини. От після цього він охолонув до мене...”

Шевченків біограф О. Я. Кониський свого часу звернув увагу на те, що поетова вдача “в відносинах до жіноцтва — швидко займатися коханням і швидко гаснути”. Розберемося, настільки це стосується нашої історії.

Найперше відзначу, що Шевченкова знайома не залишила повного пояснення причини їхнього, говорячи словами поета, “маленького контро”. Тут може допомогти сам Тарас Григорович, який у листі до того ж Бр. Залеського від 10 квітня 1855 р. зізнався, що вперше його закоханість похитнулася в особливо тяжкий для нього час усвідомлення краху надії на звільнення в умовах амністії політичних засланих, оголошеній новим царем Олександром II.

Ішлося про те, що в жовтні 1854 р., тобто ще за царя Миколи I, начальник артилерії гарнізонів Оренбурзького округу, генерал-майор Г. А. Фрейман порушив клопотання про надання Шевченкові чину унтер-офіцера, що полегшило б йому дострокове звільнення, але воно було безуспішним. І про це стало відомо практично водночас із публікацією в березні 1855 р. обнадійливого маніфесту Олександра II про амністію політичних засланих, який не поширювався на Шевченка. В розпачі він волав у квітні 1855 р. до конференції-секретаря петербурзької Академії мистецтв В. І. Григоровича: “И что же, мне отказано за то, что я маршировать не могу, как здоровый молодой солдат... Оживите умершую мою надежду. Не дайте задохнуться он отчаяния в этой безвыходной пустыне”.

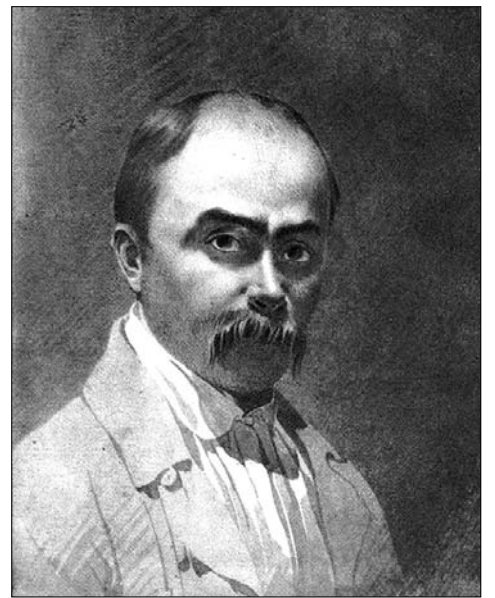
Шевченко тяжко переживав і в цей час особливо гостро відчув необхідність підтримки від жінки, з якою, здавалося, знайшов духовне порозуміння. У листі до Бр. Залеського від 10 квітня 1855 р. він зізнався:

“В продолжение осьми лет, кажется, можно бы было приучить себя ко всем неудачам и несчастьям, — ничего не бывало. Настоящее горе так страшно потрясло меня, что я едва владел собою. Я до сих пор ещё не могу прийти в себя. В таких случаях нужен сердцу самый искренний, самый бескорыстный друг. Полуучастию тут не место, оно хуже холодного эгоизма”.

Та виявилось, що А. О. Ускова не готова була нести хрест безкорисливого Шевченкового друга, більше того, дружина коменданта не повинна була й не могла цього робити. Незалежно від того, якими ризиками вона володіла чи від того, якими рисами тепер її наділив Шевченко. Поет у шойно згаданому листі до Бр. Залеського писав:

“А[гата], моя нравственная опора, моя единственная опора, и та в настоящее время пошатнулась и вдруг сделалась пуста и безжизненна. Картёжница, ничего больше. Или это мне кажется так, или оно в самом деле так есть”. Шевченко ще сумнівався в тяжкому для нього висновку й продовжував тягнутися до жінки, про що, зокрема, свідчить лист до Бр. Залеського (кінець 1855 р.—початок 1856 р.), в якому він просив зробити фотокопії його малюнка “Байгуші” (не зберігся): “Мне хотелось бы подарить их А[гате], ей они очень нравятся”.

Втім у душу Шевченка вже заронилася думка про те, що насправді ця жінка не може бути не лише його духовним і душевним ідеалом, а й другом, надійною повсякденною опорою, і думка ця з часом простала, набирала сили. У другій половині

Т. Шевченко. Автопортрет. 1856–1857 рр.

ні червня 1856 р. Тарас Григорович довірливо повідомив Бр. Залеському про, сказати б, духовний розрив із А. О. Усковою: “А знаешь ли, что у нас вышло маленькое контро? А[гата] имела неосторожность попрекнуть меня своими благодеяниями, и я отряхнул прах от ног моих...” Скоріше за все, це сталося тоді, коли А. О. Ускова, що відомо з її слів, якось відмовилася сидіти з Шевченком за обіднім столом, коли він прийшов до них нетверезим. Наступного дня Тарас Григорович вибачився, й тоді, мабуть, Агата Омелянівна нагадала йому, що він користується повним покровительством коменданта, вхвой до їхнього дому та не вправдовує їхньої довіри.

“Происшествие неприятное. Но я теперь себя чувствую гораздо спокойнее и свободнее, нежели под покровительством этих, в сущности добрых, людей”.

П. І. Зайцев справедливо писав, що це були Шевченкові перебільшення, а джерелом їх стала поетова вразливість, викликана тяжкими переживаннями тих часів. “Але хоч який був психічний ґрунт цієї нової кризи, фактом було те, що свою “моральну опору” втратив... Платонічний роман скінчився”.

Таким чином, у гордого й вільнолюбного Шевченка були причини серйозніші від названих А. О. Усковою для охолодження стосунків із нею.

О. Я. Кониський зробив такий висновок:

“Спостерігаючи усі відомі нам випадки Тарасового кохання, не можна не помітити, що часом якого-будь дрібного вчинку, зробленого любленою їм жінкою, такого вчинку, що здавався йому не моральним, досить було на те, щоб кохання його дійшло до берега і розбилося і згасло”.

Ці виважені слова вчений пристосував і до стосунків Шевченка з А. О. Усковою та, на мій погляд, усе було значно складніше.

“Просто дерев'яна лялька”?

Так само, як портрети А. О. Ускової, виконані Тарасом Григоровичем у 1853–1854 рр., передають його закоханість у комендантшу, Шевченкова російськомовна повість “Художник”, написана у 1856 р., значною мірою виявляє сутність поетового “контро” і пояснює, як автор охолов до цієї жінки:

“По вечерам зимою она играла в карты, если собиралась партия, но это из приличия, а того и не замечал, что она была ужасно не в духе, ежели ей не удавалось составить партию. У нее сейчас же начинала страшно голова болеть. Если же партия собиралась у мужа, то она как ни в чем не бывало садилась около стола и смотрела в карты игровые, как бы в свои собственные карты, и это милое занятие часто продолжалось у нее далеко за полночь. Я, как только начиналась эта бездушная сцена, сейчас же уходил на улицу. Отвертительно видела молодую прекрасную женщину за таким бесчувственным занятием. Я тогда совершенно разочаровывался; и она казалась мне тогда по-

липом или, вернее, настоящей привилегированной красавицей.

И если бы продлилось ее уединение еще год-другой в этом темном углу без крова-жидных обожателей, т. е. без львов и онагров, я уверен, что она бы одурела или сделалась бы настоящей идиоткой. Состояния полудурости она уже достигла. А я-то, я-то, простодушно! Вообразил себе, что вот, наконец, открыл Эльдorado. А это Эльдorado — просто деревянная кукла, на которую я впоследствии не мог смотреть без отвращения”.

С. О. Ефремов зауважив щодо цього: “Поет несправедливий тут до жінки, яку сам же ідеалізував був над міру, а потім — хай навіть у белетристичній спробі тільки — скинув з високостві...”

Автор цікавої книги “Шевченко” (1941), захищеної 1944 р. як докторська дисертація, російська письменниця і літературознавець М. С. Шагінян звернула також увагу на те, що в першій частині повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали” (друга половина 1855 р. — початок 1856 р.) автор “вывел её как свою кузину⁵ в самом смешном и отталкивающем виде”, тобто, загалом кажучи, у вигляді “бездушної ляльки”, “бездушного автомата”, “мертвої красуні”:

“Командантша вместо прогулок стала сидеть дома и усиленно играть с гостями в преферанс. Воздушный замок, построенный поэтом, развалился. Все очарованье, привидевшееся ему — необыкновенная женщина, счастье от общения с ней, — сразу вылиняло, вещи стали на свои места, трезвый ум Шевченко, на минуту обманутый, увидел их такими, как они были в действительности, — обыкновенная, провинциальная дама, с мешанскими интересами, жеманная, привирающая, плохая мать — и весь уклад все той же ненавистной ему офицерской семьи с денщиком, с картонными столами, пирогами (непрерменно лучше, чем у соседки), сплетнями...”⁶

Чи ж усе це необхідно справді переносити на портрет А. О. Ускової? Не випадково шевченкознавець Н. Г. Наумова зауважила, що “цей образ не відповідав реальному прототипові”⁷. Втім, і досі дехто вважає, що, скажімо, в цитованому епізоді повісті “Художник” Шевченко нібито буквально “розповідає про свої стосунки з Агатою Омелянівною”. Навряд, чи це правильно. Не забираємо у автора право на узагальнюючий образ і художній вимисел; очевидно, також, що кількосторінковий Шевченко спостереження в повісті “над красавицями вообще, а над привилегированными красавицами в особенности” та сентенції “о раздирательницах сердец человеческих” явно виходять за межі Шевченкового досвіду, набутого лише з А. О. Усковою. Непроминальна вартість цитованих епізодів із Шевченкових текстів полягає не в убивчій розправі конкретно з Агатою Усковою, а в оцінці невідомого типу жінок, яких Тарас Григорович не сприймав усією душею. М. С. Шагінян перебільшувала, стверджуючи, що Шевченко “стал мстити несчастной Агафье Усковой какой-то ненасытной литературной мезью”.

Крім того, нагадаю, що повість “Художник” була написана в січні—жовтні 1856 р., а в щоденниковому запису від 16 червня 1857 р., тобто, значно пізніше, немає й натяку на те, що Шевченко спілкується з “напівідіоткою” та “дерев’яною лялькою”, на яку й дивитися не може “без огиди”: “... Все свободное время теперь я провожу в её семействе...”

Щоправда, важливу роль у цьому значили діти Ускових — Наташа і Надія, які народилися в Новопетровському укріпленні. За точними словами шевченкознавця Н. І. Орлової, “діти Ускових Наталочка й Надійка були найсильнішим магнітом, що притягував поета до цієї родини”⁸. “У неї двоє миленьких детей Наташенька и Наденька, и это единственный мой отды и рассеяние в этом отратительном захолустье”.

Старша дочка Ускових — Ускова Наталія Іракліївна (в заміжжі — Зарянка; 1853—1918). А. О. Ускова свідчила, що Шевченко її “дуже балував і завжди шуквав нагоди побавитися з нею”. Тарас Григорович двічі згадував дівчинку в Щоденнику — 16 червня та 11 липня, називаючи Наталією. А. О. Ускова згадувала: “Дітей Шевченко дуже любив. Мою старшу доньку Наталію він дуже балував і завжди шуквав нагоди побавитися з нею”.

Наталія Іракліївна залишила спогади

про Шевченка, записані й опубліковані її чоловіком М. С. Зарянком, в яких є зворушливі штрихи до поетового широго й тепло спількування з нею. Скажімо:

“Дітей Шевченко дуже любив. У Новопетровському укріпленні улюбленицею його була саме Наталія Іракліївна, старша донька Ускова, що народилась через кілька місяців після того, як її батьки прибули до форту. З нею Тарас завжди проводив дозвілля, розповідав про свій любий рідний край зрозумілою їй дитячою мовою, робив для неї вудочки, плів корзинки й співав пісень, то сумних, що примушували стискатися її дитяче серденько й лити слюзи, то веселих. І Наталочка більш за всіх любила свого “дядю Горича”, як вона його називала. “Достеменний Тарас Горич, мое серденько, моя ясочко” — часто казав Шевченко, цілуєчи її. Для своєї любові Наталочки (чи Наточки, — так він теж звав її) Тарас лишав грудочки цукру від ранкового чаю, які, часом засиджені мухами, були для неї найкращими ласощами...”

Незадовго до свого від’їзду, а саме 4 червня 1857 року, на день народження Наталочки, Шевченко зробив транспарант з її вензелем, встановив його в кінці саду і ввечері освітив.

Коли Тарас Григорович, залишаючи Новопетровське укріплення, збирався в далеку путь, він подарував своїй улюбленій її портрет, намальований сепією, і книжку “Про наслідування Христа” (Автор — Ф. Кемпійський. — В. М.) в перекладі Сперанського. На подарунках цих власноручні його написи: “Милой умнице Наташеньке от дяди Тараса Шевченко”⁹.

Ускова Надія Іракліївна (в заміжжі — Смоляк; 1856—1935) — молодша дочка Ускових, зберегла й передала в Україну малюнки Шевченка.

“Засвідчую своє найглибше шанування...”

Через місяць після згаданого вище червеневого запису в Щоденнику — 17 і 18 липня — Шевченко занотовує ще й про те, що у сім’ї коменданта Новопетровського укріплення І. О. Ускова гостювали п’ятеро чоловіків¹⁰, які веселилися кілька годин у компанії з Агатою Омелянівною, і Тарас Григорович навіть не став до них заходити, зате сформулював у Щоденнику висновок про “вершки тутешнього дамського товариства”: “Заліснавілі, прокислі вершки”.

Таким чином, цього разу Шевченко не лише, так би мовити, звів А. О. Ускову з неба на землю, до нелюбого йому місцевого півсвіту (“бонтону”), що переважно несе “нісенітницю”, але, виявляється, жінка, за його оцінкою, ще й “заліснавілі”, тобто, за Словником української мови, отупіла, та ще й “прокисла”, тобто, вже неминуче викликала почуття нудьги своєю одноманітністю, антипатичністю. Подібної надмірності в Щоденнику до того жодного разу не було, і цей сплеск емоцій, порівнянних з тими, які відчуваються в російськомовних повістях, на мій погляд, свідчить так: Тарасу Григоровичу просто по-чоловічому не сподобалося, що вчора “пусті хвастуни, астраханські моряки” довгий час “голосно залилися до комендантши”.

Отже, саме в цьому контексті з глибини Шевченкової душі знову піднялися притлумлені почуття неприхильності та водночас особливої симпатії до цієї жінки. Скажімо, болюче переживав він 23 липня, тобто через день після одержання офіційної звістки про звільнення з заслання. Тєї ночі — місячної, тихої, чарівної ночі — він довго прогулювався по комендантському городу й, можливо, в глибині душі сподівався, що востаннє поспілкується з комендантшою. Та вона з приятелькою К. А. Бажановою¹¹, про що занотовано в Щоденнику, “сиділи за сальним недогарком у смердючій киризькій кибитці і, зрозуміло, пліткували”. Знає, що записав Шевченко про цих жінок відразу після цих слів? Цитуємо: “Ім би запропонувати естетику Лібелта (польський філософ і естетик. — В. М.), що б вони з неї зробили? Напевно, папільютки. І це природно”.

Стоп! Ця згадка про ненависні Шевченкові папільютки в його Щоденнику враз асоціюється з сюжетом про вже згадану кузину в першій частині повісті “Про-

гулка с удовольствием и не без морали”, де йдеться про те, що... Втім, читаємо:

“У моей прекрасной кузины растёт прекраснейшее дитя, девочка лет четырех или около этого, резвая, милая, настоящий херувим, слетевший с неба; и херувим этот, это прекраснейшее создание отдано в руки грязной деревенской бабы. А нежная мамаша шнурует себе да припекает папильютки, даже на затылке, и знает больше ничего не хочет”.

Шевченко не тільки наблизив роки дівчинки з його повісті до віку реальної донечки А. О. Ускової, але й дав їй таке саме ім’я — Наташа!

Що ж до ніжної жіночої потилички, то в іншій повісті — “Художник” — Шевченко так описав причину розчарування героя в, здавалося йому, прекрасній жінці:

“...Однажды поутру я заметил у неё над самым затылком в мелкие косочки заплетённые волосы. Мне это открытие не понравилось. Я прежде думал, что у неё естественно завиваются волосы на затылке, а это вот что. И это-то самое открытие установило меня к признанию в любви”.

Тобто, знову винні папільютки, що жінки використовували для домашньої холодної завивки волосся. Без перебільшення, вони стали у Шевченка втіленням непривабливості в жінці.

Т. Шевченко. Портрет А. О. Ускової з донькою Наташею. 1854 р.

Та повернемося до щоденникових оцінок А. О. Ускової в контексті згадки про філософа К.-Ф. Лібелта. Отже, на думку Шевченка, з його книжки про естетику вона зробила б папільютки: “И это естественно. Для человека-материалиста, которму Бог отказал в святом, радостном чувстве понимания Его благодати, Его нетленной красоты, для такого получеловека всякая теория прекрасного ничего больше, как пустая болтовня”.

На початку знайомства з жінкою Шевченко підніс її до захмарної висоти, до “благодати Божої”, чого вона не просила й не прагнула, а невдовзі звергнув у “баговиня моральной пустоты”, в безодню домашніх напівідіоток і “полнів”, що було вкрай несправедливо. М. С. Шагінян вважала навіть, що Тарас Григорович не лише розчарувався в Агаті Омелянівній, а й сильно ненавидів її. Не могу з цим погодитися. Романтичний і мудрий поет у глибині душі насправді все розумів і розстався він із Агатою Омелянівною по-доброму, всі його негативні судження й емоції, звинувачення й лементування залишилися в Щоденнику та повістях.

Найкраще засвідчують це листи Тараса Григоровича до І. О. Ускової, відправлені після його від’їзду з Новопетровського укріплення. Найперший написано 12 листопада 1857 р. у Нижньому Новгороді: “Весело ли у Вас? Здорово ли Агафья Емельяновна? Здоровы ли мои большие друзья Наташенька и Наденька?. Целую от души моих больших друзей Наташеньку и Наденьку и свидетельствую мое глубочайшее почтение Агафье Емельяновне. И остаюся благодарный вам Т. Шевченко”.

У листі з Нижнього Новгорода від 17 лютого 1858 р. Шевченко писав на почат-

ку: “Сердечно радуюсь благополучию вашему, Агафьи Емельяновны и здоровью моих милых и малых друзей Наташеньки и Наденьки. Наденька, я думаю, уже бегаёт? Как бы мне хотелось её потяюшкать! А моя умница, красавица Наташенька вспоминает ли своего друга Тараса Горича”. Скільки широї теплоти й любові в цих словах! А на самому кінці листа Тарас Григорович додав: “Поздравляю Агафью Емельяновну с прошедшим днём ангела”. Тобто, він пам’ятав, що цей день (свято Агафії) припадає на 4 лютого. Ще 5 лютого 1854 р. у листі до Бр. Залеського зауважив із приводу його відзначення: “у нас сегодня байрам у Ираклия, и я пишу тебе далеко за полночь...”

Нарешті, з Петербурга Шевченко писав 4 липня 1858 р.: “Как-то вы там поживаете? Что мои великие друзья поделяют? Наденька, я думаю, уже бегаёт, а Наташа читает... Свидетельствую мое глубочайшее почтение Агафье Емельяновне...”

А комендант І. О. Усков відповідав у серпні 1858 р.: “Наташа начинает читать, а Надя бегаёт. Все, слава Богу, здоровы и Вам усердно кланяются, жена также”.

З цими словами хай і залишаться в нашій пам’яті непорочні стосунки Тараса Григоровича з Агатою Омелянівною.

¹ М. С. Шагінян свого часу зауважила, що “в письмах из ссылки он очень редко и только очень близким проговаривался о том, когда бывал счастлив...”

² Дуже точно спостереження А. І. Ускової, яка була кар’єркою і на собі відчувала несправедливе ставлення Шевченка до цього захоплення.

³ У повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали” автор зафіксував: “Я никогда не любил прогулки с кем бы то ни было, ни даже с прекрасной и не сантиментальной женщиной. Прогулка сам-на-сам имеет для меня какую-то особенную прелесть”. Але прогулянки з А. О. Усковою певний час очевидно були для Шевченка справді важливими.

⁴ Нікольський Сергій Родіонович (1817—?) — старший лікар військового госпітально в Новопетровському укріпленні. Шевченко користувався книгами, журналами й газетами, які він передплачував. Але засланиць залишив у Щоденнику жорсткі свідчення про непорядність, навіть немилосердність і цинізм лікаря. А. О. Ускова згадувала, що “Шевченко, здається, недолюбував його”.

⁵ В одній зі статей “Шевченківської енциклопедії” можна зустріти твердження, що Шевченко “в повісті “Близнецы” вивів Ускову в образі кузины розповідача...” Це — помилка.

⁶ Шагінян М. Шевченко. — М.: Художественная литература, 1941. — С. 160.

⁷ Наумова Н. Жінки в житті Тараса Шевченка. // Тарас Шевченко у приватному житті. — К., 2014. С. 127.

⁸ Орлова Н. “Ох, діти! Діти! Діти! Святая Божа благодать!” // Тарас Шевченко у приватному житті. — К., 2014. С. 99.

⁹ У 1928 р. в безрезовому номері журналу “Життя й революція” було надруковано мало-відому нині розповідь доньки Наталії Іракліївни Е. Літвінової про дружбу її матері дівчинкою з Шевченком, записану зі слів А. О. Ускової.

“А Наталя, твоя мати, коло нього всією душею впадала. Побачивши його ще здалеку, вона бігла до нього, скільки духу, обхоплювала його руками; тягнула, шарпала, висла на шиї, а він, весело всміхаючись, садовив її собі на плечі, або гонився за нею по садку, вимовляючи якісь неймовірні звуки й удаючи, що він її хоче вкусити.”

Прийдеш, бувало, у садок подивитися, де Наталя, почуєш сміх, вереск, отже, десь тут, з Тарасом Григоровичем. У тіні під деревом лежить він, обличчя в траві, а Наталя, махаючи гілочкою, сидить у нього на спині, розкуйовджує йому волосся й дзвінко сміється.

Махнеш рукою і підеш. Їх кумпанія була нерозлучна й гонити Наталю до нього не ставало духу. Часто, набігавшись і вморившись, вони засинали під деревом мирним сном”.

Унікальні, потрясаючі, неперевершені слова про Шевченкову любов до дитини!

¹⁰ Ішлося про членів екіпажу пароплава “Куба”, який був базою експедиції для здійснення гідрографічних робіт на Каспійському морі.

¹¹ Бажанова Катерина Агатангелівна — дружина наглядача півгоспітально в Новопетровському укріпленні М. Є. Бажанова. Шевченко виконав портрет подружжя.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Іллі БЕЛЕНЬКОГО

Повість про світле кохання

— Я закінчую навчання у Київському національному університеті театру, кіно і телебачення ім. Івана Карпенка-Карого, а вистава “Тіні забутих предків” — моя перша режисерська робота на професійній сцені, — зізналася Тетяна. — Цю повість люблю з дитинства, на ній мене виховували батьки. Ще в дитячі роки почула від них багато гуцульських казок і легенд. Перечитувала твір безліч разів. Він настільки багатогранний, що людина в будь-якому віці знаходить у ньому щось суголосне стану своєї душі на час прочитання.

Задум вистави поступово формувалася у моєї уяві, до того ж почала розуміти, наскільки актуальною повість залишається сьогодні. Серце підказало: цю виставу потрібно ставити саме в “Берегині”. Моя ідея тут сподобалася, колектив мене підтримав.

Репетиційний процес тривав лише півтора місяця. Звичайно, вистава ще буде доопрацьовуватися, обростати новими творчими задумками. Дуже подобався сам процес роботи з колективом, актори все схоплювали з півслова, а драматичний матеріал розуміли через спів.

У виставі грає сузір’я талановитих акторів. Роль Івана виконує студент університету І. Карпенка-Карого Олександр Кирик, а Марічкою в цьому складі була актриса театру “Берегиня” Катерина Березницька (цю роль грає і студентка Мілана Бекова).

Створили чимало яскравих образів. Наталка Кучер у виставі є чарівною відьмочкою, Антоніна Бригінєць — тримбікарка, одна з нявок — Валентина Гордійчук, Марина Корогода грає дівчину, яка на весіллі напоює хлопців зіллям. А Вікторія Толкачова теж одна з відьом-нявок. Лілія Мілевська зуміла відтворити справжню гуцульську

За свою тридцятирічну історію в Київському академічному театрі українського фольклору “Берегиня” поставили десятки музичних вистав. А нещодавно тут відбулася чи не перша прем’єра драматичного спектаклю — містерії “Тіні забутих предків” за однойменною повістю Михайла Коцюбинського. Про нову роботу “Берегині” розповіла режисер-постановник Тетяна Матасова.

харизму, Олексій Черняк майстерно зіграв Чорта, а Валентин Великород — Змія-спокусника. Двічі під час вистави виходить на сцену душа колективу — заслужена артистка України Надія Буравська. Провідний актор театру, заслужений артист України Анатолій Пахомов водночас і Ватажок, і дух Карпат. Постійно знаходять щось нове у своїх образах Павло Ласкавчук (казкар Микола), Олександр Сердюк (Мольфар), Галина Татуревич (Мати), Роман Скорик (Батько Івана, він же Палійчук).

Спеціально для вистави створювали особливі прикраси. Вишиванки, плахти використовували ті, що були в театрі, але трансформували їх під нову постановку. Шукаючи образи, вивчили велику кількість гуцульських світлин. Водночас намагалися не завантажувати сцену декораціями, аби актори не ховалися за ними, а поставали перед глядачем такими, якими є насправді. Жанр вистави — містерія, і ми не могли виносити на сцену купу побути. Яблуко використано у виставі як символ, що постійно змінюється. Це символ кохання, символ гріха і символ життя, того життя, яке Іван хотів розділити з

Марічкою на двох.

Вистава драматична, а музика в ній має надзвичайно велике значення. У мене вже були певні напрацювання, з якими я прийшла до театру. Багато працювала разом з засновником театру, народним артистом України Миколою Буравським. Разом думали, як відібраний матеріал звучатиме і в новій виставі. Приміром, “Коліскова” спочатку була дуже весела і щаслива. Ми зробили з неї більш мінерний твір. Ця коліскова звучить у той момент, коли помирає Іван. Багато працювали з оркестром, намагалися відійти від прямого побуту. Деякі вокальні партії з’явилися безпосередньо під час репетицій.

До роботи над виставою запросили балетмейстера Валерія Кирилюка. Він

досить чітко окреслив місце, де має бути пластика. І рухи гармонійно вписалися в драматичну складову вистави.

У завершальних акордах “Тіней забутих предків” намагалися показати, що життя без світлого, справжнього кохання — це лише вертеп. Іван та Марічка зустрічаються і це, власне, й є їхнє весілля.

Після одного з перших показів виставу нагородили дипломом Незалежного інтерактивного містичного фестивалю авторів за музичну містику вистави. Залишається побажати Ільїні Генсіцькій, яка зовсім нещодавно стала директором-художнім керівником театру, і всьому колективу, аби попереду в “Берегині” було багато нових творчих перемог.

Вірність талантові

Символічно видається подія у культурному житті нашої столиці: 22 травня, у День пам’яті Тараса Шевченка, в галереї “Мистець”, що поруч із славнозвісною книгарнею “Сяйво”, відкрилася персональна виставка живописних полотен та графічних ілюстрацій члена Національної спілки художників України Петра Харитоновича Ткаченка. Автор уже відкривав тут свій мистецький доробок десять років тому — до свого 70-річного ювілею.

Василь МАРУСИК,
заслужений журналіст України
Фото художника Олексія СТЕЦЕНКА

Тепер нова виставка. Тут живописна і графічна Шевченкіана, історичні та пейзажні зображення Києва та його околиць, мальовничих куточків рідного селища Пирогів, де, як відомо, розміщено на придніпровських пагорбах Музей народної архітектури та побуту. Світ дитинства і юності, сільські звичаї та обряди, монастирські місця, поліські ліси та луки — усе це хвилювало творчу уяву студента художньо-ремісничого училища та Київського факультету графіки Львівського поліграфічного інституту імені Івана Федорова. Ця наука, напевно, визначила майбутню долю юнака, котрому судилось увесь вік розсівати, як заповідав першодрукар, “духовні зерна” у книжках, журналах та газетах.

Ще на початку 60-х два роки перебував на армійській службі у Республіці Куба, де пережив Карибську кризу і загартував свій характер. Тут і розпочався в армійській газеті творчий шлях у живопису, тут, у Гавані, й перша особиста виставка відбулася.

Під час навчання його київські педагоги-наставники Володимир Рязанов, Михайло Іванов допомогли не тільки розширити професійну майстерність, а й сформувати світогляд, творчий досвід, філософське бачення світу. Треба наголосити, що благословив на творчість Петра Ткаченка і видатний художник-графік Василь Касяня, котрий був го-

ловою Державної екзаменаційної комісії при закінченні факультету графіки і підписав здібному юнакові, що захищав роботу з друкарської справи, диплом. Молодий художник удосконалював себе в царині книжкової та станкової графіки, поліграфічного дизайну, як автор ілюстрацій до багатьох творів вітчизняних і зарубіжних письменників. Графічні роботи П. Ткаченка, переважно сатирично-гумористичної тематики, з’явилися дуже рано в обласних і республіканських часописах. Юнак був

запрошений до редакції газети “Молодь України”, серед співробітників якої трудилися тоді ще молоді Борис Олійник, Леонід Тендюк, Олесь Лупій, Ілля Бердник, Дмитро Степовик, Юрій Цевков, з яким з часом здійснив цікавий творчий проект. Надбав друзів Петро серед читачів і працівників “Вечірнього Києва”. Хист митця виявився й у творчих відрядженнях, де він виконував етюди і замальовки, творив живописні й графічні серії в Карпатах, Прибалтиці, Грузії, Узбекистані...

Петро Харитонович мав за честь ілюструвати твори відомих сучасників Юрія Щербака і Романа Андріяшика, Олексія Мусієнка і Олега Черногуза, Івана Василенка та Івана Григурка. Видавництва напередодні запрошували талановитого ілюстратора. Так у “Веселці” він ілюстрував твори Леся Мартовича, Івана Сенченка, Миколи Олійника та ін. Зокрема, у видавництві “Толока”, заснованому Юрієм Цевковим, плідно працював над творами серії “Світова сатирично-гумористична література”, в якій побачили світ твори Марка Твена, Ярослава Гашека, Карела Чапека, О’Генрі, Остапа Вишні та інших. Працю над геніальною сатирою Тараса Шевченка “А правда наша п’яна спить” видавець

і художник присвятили 200-річчю світового генія.

У виступах на відкритті другої ювілейної виставки, до 80-річчя художника, зокрема мистецтвознавця-академіка Дмитра Степовика, художника-графіка Миколи Кочубея, професора, лауреата Шевченківської премії Михайла Наєнка, науковця і видавця Юрія Цевкова особливо наголошувалося на працьовитості Маєстро, його високому патріотизмі. Завдяки цьому він змалював історичну долю рідної землі романтично, по-синівськи, трактуючи часи Козацької України, твори Т. Шевченка, П. Куліша, В. Симоненка, Григора Пютюнника...

Переглядаючи живописні та графічні альбоми П. Ткаченка, котрі із захопленням прорецензували, зокрема, журналіст і педагог Микола Сорока, філолог і літературознавець, дочка художника Олена Ткаченко, — приходиш до висновку, що секрет майстерності Петра Харитоновича у його композиційних пошуках. Кожен його твір насичений не лише грою напівтонів, а й має свою інтонацію й символіку неповторної краси природи, кожної пори року.

Енергетика кожного твору Петра Ткаченка пульсує думкою, ширістю, патріотизмом, вірністю власному талантові.

Культурна дипломатія від Національної оперети

У Київському національному академічному театрі оперети відбувся “Вечір угорської оперети” — спільний концерт артистів Будапештського театру оперети та мюзиклу і Національної оперети України. Цей міжнародний проект уже вшосте відбувається за підтримки посольства Угорщини в Україні.

Угорщина — батьківщина чардашу, який полонив серця багатьох меломанів. Країна подарувала світові таких славетних композиторів, як Ференц Легар, Імре Кальман, Фред Реймонд, Пол Абрахам.

Запальна суміш самобутньої народної музики з ледь відчутним відтінком пристрасних ромських мотивів виникла саме в Угорщині. Мелодика народної музики простежується у творчості багатьох провідних європейських композиторів. На слухачів очікував вечір, який продемонстрував багатство традицій країни, її колорит та познайомив з перлинами угорської музики.

Напередодні незабутнього “Вечора угорської музики” його творці зустрілися з представниками ЗМІ.

— Хочу подякувати посольству і безпосередньо Надзвичайному і Повноважному Послу Угорщини в Україні за те, що ви завжди відгукуєтесь і підтримуєте цей проект, — наголосив Генеральний директор-художній керівник Національної оперети, народний артист України Богдан Струтинський.

Оперета — це життєствердний, найдемократичніший жанр, який дарує людям радість. Особливо приємно вітати гостей з батьківщини оперети. Саме завдяки угорським композиторам вона знала свого найвищого злету.

Гастролі — це складна справа, а міжнародна діяльність — не з дешевих задоволь. Але фестивална історія нашого театру підтверджує,

що для повноцінної інтеграції української культури в міжнародний процес без цього не обійтись.

Від спілкування з зарубіжними колегами народжуються нові проекти. Нещодавно у нас була прем’єра мюзиклу “Сімейка Адамсів”. Цей проект ми зробили разом з литовцями. Це культурна дипломатія, про яку зараз так багато говорять в Україні. Це результат наших поїздок. Ми зараз разом з Будапештським театром оперети і мюзиклу працюємо над проектом, який, сподіваюсь, український глядач побачить 2020 року. Також готуємося до концерту нашого театру в Будапешті, що має відбутись у вересні.

— Це вже традиційний захід, — зазначив Надзвичайний і Повноважний Посол Угорщини в Україні Іштван Ійдярто. — Дуже радий, що до нього завжди долучається наше посольство.

Цей жанр вимагає особливих акторських здібностей. Актори повинні не тільки грати певну роль, а ще й співати. І часто доволі складні твори.

Жанр оперети дарує нам особливий світ. Завдяки цьому вона досі популярна і в Україні, і в Угорщині. Дуже радий, що оперету так люблять у Києві. Особливо подяка Богдану Струтинському, який дає можливість угорським акторам тут виступати.

— Ми сьогодні привезли до України багато творів, які тут раніше не виконувалися, — розповів виконавчий директор концертно-мистецької агенції “Пентатон”

Андраш Сентпетері. — Ми говорили з Богданом Струтинським про щось нове, про щось надзвичайне, що створимо у майбутньому. Дуже чекаю на нашу подальшу роботу.

Диригент-постановник концерту Сергій Дідок наголосив, що сьогодні жанр оперети важко уявити без таких титанів, як Імре Кальман та Ференц Легар. Але цінність концерту полягає і в тому, що слухачі можуть почути твори менш відомих в Україні Р. Штольца, П. Абрахама, Ф. Реймонда та інших композиторів.

Ще один диригент-постановник, заслужений діяч мистецтв України Ігор Ярошенко впевнений, що Віденська оперета — це завжди атмосфера свята. Працювати над таким музичним матеріалом надзвичайно приємно. Також звернув увагу на те, що арія Раджі з “Боядери” І. Кальмана, яку раніше у театрі завжди виконували російською, цього вечора вперше зазвучить українською мовою.

А балетмейстер-постановник концерту, заслужений артист України Вадим Прокопенко підкреслив, що угорські артисти до Київської оперети приїзять як у свою родину. Актори обох театрів товаришують у соціальних мережах.

Угорські артисти Шандор Баркоці, Сільві Сенді, Карой Пеллер та Еніко Леваї розповіли про свою творчість, поділилися враженнями від України. На їхнє переконання, українська публіка майже не відрізняється від угорської. Вона з такими ж вибуховими емоціями сприймає оперету.

Створити справжнє свято угорським гостям допомогли заслужені артисти України Соломія Приймак, Валерія Туліс, Олена Арбузова, Сергій Авдєєв, Ігор Левенець, Ірина Беспалова-Примама, Тамара Ходакова, Ганна Довбня, Арсен Курбанов та інші талановиті виконавці. Артисти балету порадували адажію з оперети П. Абрахама “Бал у Савойї” та “Канкан” з оперети І. Кальмана “Графиня Маріца”.

Цього вечора арії з оперет звучали українською та угорською мовами. Особливо ж глядачам сподобався двомовний дует Сільви і Едвіна з оперети І. Кальмана “Сільва”, який подарували Валерія Туліс (Україна) та Карой Пеллер (Угорщина).

Фото **Анатолія ФЕДОРЦІВА**

— 3 липня минулого року у нашому театрі новий директор-художній керівник — заслужений працівник культури України Петро Качанов, який переміг у відкритому конкурсі КМДА. За цей час у театрі відбулося сім прем’єр. Саме у нового керівника виникла ідея започаткувати фестиваль “Тижень у Київській опері, або Музика для дорослих”.

Про нас говорять, що ми Дитячий музичний театр. А ідея полягала в тому, аби залучити до нас і дорослого глядача. Тому започаткували проект, в якому представляємо хітові опери і балети. Протягом тижня театральна публіка мала можливість відвідати опери “Травіата” Дж. Верді, “Богема” Дж. Пуччіні, “Viva la mamma (Нехай живе мама), або Театральні порядки та безпорядки” Г. Доніцетті, а також балети “Жізель” А. Адана, “Ромео і Джульєтта” С. Прокоф’єва і вечір одноактних балетів: “Шопеніана” на музику Ф. Шопена та “Шехеразада” на музику М. Римського-Корсакова. Більшість з цих вистав дири-

гували відомі диригенти, а головні партії в операх виконували запрошені солісти-вокалісти. “Шехеразадою” диригував народний артист України, диригент Національної опери, легенда українського диригування, маєстро Володимир Кожухар. Коли він проводить репетиції у Національній опері України, на них потрапити неможливо. А коли ці репетиції відбувалися у нас, працівники театру могли їх відвідати і почути. Наші артисти і диригенти були в захопленні. Диригентом “Травіати” був головний диригент і художній керівник Національного академічного симфонічного оркестру України, народний артист України, лауреат Шевченківської премії Володимир Сіренко. “Ромео і Джульєтта” — заслужений діяч мистецтв України Алла Кульбаба, яка теж є диригентом Національної опери України. Інші вистави провели диригенти нашого театру Володимир Врублевський (“Жізель” і “Шопеніана”) та Сергій Голубничий (“Богема” і “Viva la mamma”). У головних партіях виступили: заслужена артистка Укра-

Музика для дорослих

У Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва презентували проект “Тижень у Київській опері, або Музика для дорослих”. Багато киян та гостей міста відкрили для себе, що в репертуарі театру, крім дитячих, представлено високопрофесійні вистави і для дорослого глядача. Про новий проект розповів заступник директора-художнього керівника театру Богдан Собуцький.

гували відомі диригенти, а головні партії в операх виконували запрошені солісти-вокалісти. “Шехеразадою” диригував народний артист України, диригент Національної опери, легенда українського диригування, маєстро Володимир Кожухар. Коли він проводить репетиції у Національній опері України, на них потрапити неможливо. А коли ці репетиції відбувалися у нас, працівники театру могли їх відвідати і почути. Наші артисти і диригенти були в захопленні. Диригентом “Травіати” був головний диригент і художній керівник Національного академічного симфонічного оркестру України, народний артист України, лауреат Шевченківської премії Володимир Сіренко. “Ромео і Джульєтта” — заслужений діяч мистецтв України Алла Кульбаба, яка теж є диригентом Національної опери України. Інші вистави провели диригенти нашого театру Володимир Врублевський (“Жізель” і “Шопеніана”) та Сергій Голубничий (“Богема” і “Viva la mamma”). У головних партіях виступили: заслужена артистка Укра-

ни Ольга Фомічова (Віолетта), лауреати всеукраїнських та міжнародних конкурсів Ксенія Бахрідінова (Мімі), Дмитро Іванченко (Альфред) та Андрій Гонюков (мама Агата).

Петро Качанов відзняв цікавий ролик про фестиваль, який мав широкий розголос у соціальних мережах.

До “Тижня у Київській опері” ми поновили “Травіату”. Сподіваємося, вона надовго повернулася до нашого репертуару.

У нашому фойє стоїть червоний рояль “Москва”. Під час антрактів концертмейстери театру виконують на ньому класичну музику, аби налаштувати глядачів на мистецтво, яке на них очікує в залі. А в антракті опери “Viva la mamma” у цьому ж фойє з роялем глядачі захоплено спостерігали за перформансом — продовженням того, що відбувалося на сцені.

“Тижень у Київській опері” збігся з Днем Києва і Днем Європи. Тому деякі шанувальники те-

атру пропустили наш проект. Були у нас і аншлаги, але хотілося, аби щодо деяких вистав було більше ажіотажу. Сподіваємося, що ми трохи попрацюємо і внесемо певні корективи в наш проект, щоб наступного року він став не лише цікавішим, а й більш розрекламованим. На наступному “Тижні у Київській опері” представимо й нові вистави. Серед них імовірно буде опера Моцарта “Весілля Фігаро”, роботу над якою завершує головний режисер нашого театру Оксана Тараненко. Це буде сучасна версія, “еротичний трилер”. Прем’єра запланована на 20 червня — день закриття театрального сезону. Нею ж відкриємо і наш 38-й театральний сезон 19 вересня.

До цього часу заплановано масштабну реконструкцію і ремонт приміщення театру — оновимо глядацьку залу, встановимо нові стільці. Завдяки Департаменту культури КМДА маємо можливість виконати всі ці роботи, здійснити ремонт санвузлів, світлового обладнання, придбати нове звукове обладнання. Такого за історію театру ще не було.

Під час фестивалю ми заявили про себе як колектив, що може конкурувати з Національною оперою України, іншими оперними театрами не лише нашої країни, а й світу. Ми відкриті до співпраці, творчих експериментів. А наша мета — у перспективі отримати статус національного театру.

Фото з сайту театру

Сторінку підготував **Едуард ОВЧАРЕНКО**

Закордонні мандрівки Лесі Українки

Г. М. ПИЛИПЕНКО,
старший науковий співробітник
Новоград-Волинського літературно-меморіального музею Лесі
Українки

Так, 1891 року вирушає до Австро-Угорщини з надією на те, що їй зроблять операцію на правій нозі і “митарства нарешті скінчаться”. В одному з листів до брата Михайла Косача вона ділиться враженнями: “Ми живемо в старій, дуже гарній частині міста, недалеко від нас починається Burg (цісарські будови і парк), там же Burgtheater, недалеко Rathaus (ратуша) — Parlament — все чудові будинки в різних стилях, сила на них орнаментики і скульптури... Що не дім, то зараз каріатида, атланти, маски, генії і бог зна що! Та вже такого розкішного міста, як Відень, може, і в світі нема”.

“Перше враження було таке, ніби я приїхала в якийсь інший світ, кращий світ, вільніший, — пише дядьку М. Драгоманову. — Мені тепер ще тяжче буде у своєму краї, ніж досі було. Мені сором, що ми такі невольні, що носимо кайдани і спимо під ними спокійно... Потім трохи затемнилось теє ясне враження, але з самого початку сей контраст межи нашим і тутешнім життям ...осліпив мене. Багато значить, певне, і те, що вїхала я у самісінькі вибори, себто в таку пору, коли навіть в Галичині все ожило і заворушилось. Ті різні передвиборчі збори, наради, промови, товариства, все то було для мене таке нове, що спершу я не помічала ту силу підкупу, донощицтва, брехні та мошенства, що теж вилізло наверх перед виборами”.

Протягом 1894—1895 рр. гостює у Драгоманових у Болгарії. “Тутешня сторона не дуже мені до сподоби, — пише Леся Українка, — дикості ще багато... Сама Софія має вид звичайного, сказати би, нашого губернського міста, тільки що княжеський дворець замість усяких “присутствій”.

Коли країною покотилися новини про політичну кризу, і преса писала про “державний переворот” і “революцію”, Леся Українка повідомляла матері: “Щодо тих quasi революцій болгарських, що у наших газетах писали, то се наполовину була брехня. Рада була на той час в гостях, верталася додому через усе місто і не побачила революції”.

На початку 1899 р. поетеса вирушає до Німеччини. Майже півроку вона лікується в клініці Бергмана в Берліні. Так описує місто: “Вена проти Берліна зовсім не здалась би великою, про Київ і говорить нічого. Тут, власне, три міста: підземне, наземне і надземне... Найбільше мене вражає не так той рух,

Екзотика незвіданих країв завжди вабила Лесю Українку. За спогадами сестри Ольги Косач-Кривинюк, вона знала дев'ять іноземних мов. Упродовж 1890—1891 рр. написала підручник “Стародавня історія східних народів”. За кордоном була неодноразово. Хоча подорожувала здебільшого не як туристка, а як пацієнтка, активно цікавилася культурним і політичним життям зарубіжних країн.

що видно вдень, як той, що чутино вночі... починається поправка і промивка водопроводів і елеваторів і т. і., наче якісь карлики, духи підземні, провадять таємну роботу”.

На початку 1900-х лікується у сонячній Італії. Венецію називає “царицею моря й краси”. У Сан-Ремо її прийняли “як рідну”: “тут і тепліше, і привітніше і природа і люди”. “Гарна сторона, — розповідає про Сицилію, — загальний колорит рожево-золотий, він якось надто гармонізує з мавританським стилем сливе всіх церков і більших будов у Палермо”.

Італійців називає гречним, привітним і веселим народом. Однак пише: “Багато тут і англійчан, та щось вони мені з погляду не подобаються...: штивні, носадеруть; жінки все страх негарні, нагадують вираз якогось юмориста: “при виде англичанки чувствується рыба кость в горле”. Росіян тепер тут сила! Не раз лаються на вулиці без сорому, впевняючись, що їх “никакая собака не поймет”, хоча “собак” таких, як вони самі, тут повно на кожному кроці”.

У квітні 1908 року німецький професор Ізраелі порадив Лесі Українці лікування в Єгипті. Вона приїхала до Гелуану всередині грудня 1909 р. і зупинилася в готелі-виллі “Континенталь”. Її друга подорож до

Північної Африки відбулася взимку 1911—1912 р., а після того була ще й третя й остання — у 1912—1913 р.

Поетеса цікавилася психологією тамтешнього “мусульманського гаремного життя”, життям “дітей вулиці”, що зростають зовсім таки “під голим небом”. Її останній (незавершений) твір “Екбаль-Ганем” був написаний на єгипетську тему: про становище арабської жінки.

Відомо, що Леся Українка з деякими перервами проживала в Грузії. Мешкала у містах, де працював її чоловік Климент Квітка, — Тбілісі, Телаві, Кутаїсі, Хоні. 1913 року безнадійно хвору Лесю під наглядом матері перевезли у Сурамі, звідки вона і пішла у вічність.

Вважають, що її перше знайомство з Грузією відбулося у 1895 р. завдяки Нестору Гамбарашвілі, тоді студенту Київського університету, який жив дві зими на квартирі у Косачів. Він ознайомив її з історією й культурою грузинського народу, твором Шота Руставелі “Витязь у тигровій шкурі”. Слова Лесі Українки назавжди закарбувалися у його пам'яті: “Який цікавий, дивний куточок — Грузія! Скільки мужності і доблесті повинен мати народ-жменька, щоб уціліти і охоронити себе від всіх напастей і знегод, які випали на його долю! Коли б я не була українкою, я б хотіла бути грузинкою!”

Із Лесиною листа до Г. Комарової: “Проза життя тут здобувається тяжко, зате поезію і здобувати не треба, сама оточує навколо. В самому Телаві багато руїн старосвітських (це була колись столиця царів Кахетії), посеред міста ціле замчище з вежами, зубчастими мурами, воно мені нагадує Луцький замок і моє “отрочество”.

До речі, на Кавказі була написана — лише за 10—12 днів! — велична драма-феєрія “Лісова пісня”. Письменниця не могла ані спати, ані їсти: перед очима все спливали спогади далекого дитинства.

Хоч би де була Леся Українка, завжди думками линула до рідного краю. Мріяла про кращу долю для свого народу. Неспроста казала: “...я все ж таки трошки оптимістка, чи то скоріш прогресистка, і думаю, що світ іде не до гіршого, а до кращого, тільки коли б він скоріше йшов, а то стільки сили й людей даремнісінько гине”.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць
на 3 місяці

18 грн 11 коп. на півроку
52 грн 33 коп. на рік

99 грн 41 коп.
195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ЦИМБАЛЮК
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

